

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Maria Olofsson

Medling med anledning av brott

En delvis komparativ undersökning
huruvida Sverige utnyttjar
medlingsinstitutets fulla potential

Examensarbete
30 högskolepoäng

Helén Örnemark Hansen

Straffprocessrätt

Vårterminen 2012

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Introduktion	5
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Teori samt metod och material	6
1.3.1 Teori	6
1.3.2 Metod och material	7
1.4 Avgränsning	8
1.5 Disposition	8
2 EUROPEISK RÄTTS PÅVERKAN PÅ DEN SVENSKA RÄTTSORDNINGEN	9
2.1 Rättssäkerhetsbegreppet	9
2.2 Något om två olika europeiska samarbeten och internationella avtal	9
2.3 Rätt till domstolsprövning och en rättssäker process enligt art 6 Europakonventionen	11
2.3.1 Prövning vid anklagelser för brott, art 6.1	12
2.3.2 Krav på domstolsförfarandet, art 6.1	13
2.3.3 Oskuldspresumtion enligt, art 6.2	13
2.3.4 Minimirättigheter för den som blivit anklagad för brott, art 6.3	14
2.3.4.1 Underrättelse om anklagelsen	14
2.3.4.2 Rätt att förbereda sitt försvar	15
2.3.5 Kan en individ avsäga sig rättigheterna i art 6.1?	16
2.3.6 Europarådets rekommendation angående medling i brottmål	16
2.4 EU	17
2.4.1 Kort om europarättens påverkan på Sverige	17
2.4.2 Ömsesidigt erkännande som grundläggande princip för samarbetet på straffrättens område	18
2.4.2.1 Tammerforsslutsatserna och Stockholmsprogrammet	18
2.4.2.2 Principen om ömsesidigt erkännande och medling	19
2.4.3 EU:s påverkan på medling med anledning av brott genom rambeslut	19

2.5	FN:s rekommendation angående reparativ rättvisa	20
3	MEDLING I SVERIGE	22
3.1	Bakgrund	22
3.2	Medling enligt medlingslagen	22
3.2.1	Vilka brott lämpar sig för medling	22
3.2.2	Ett fall når medlingsverksamheten	23
3.2.3	Former för medlingsförfarandet	24
3.3	Efter medling	25
3.3.1	Resultat av medlingen	25
3.3.2	Medlingens rättsliga verkningar	26
3.3.3	Medlingens ställning i rättsväsendet	27
4	KOMPARATION MED NORDIRLAND	29
4.1	Varför Nordirland?	29
4.2	Något om Nordirlands bakgrund	29
4.3	Hantering av unga lagöverträdare på Nordirland	29
4.3.1	Fyra sätt för polisen att hantera unga personer då de begår brott	30
4.3.2	Reglering av ungdomsmöten i lag	31
4.3.2.1	Bakgrund	31
4.3.2.2	Diversionary youth conference	31
4.3.2.3	Court-ordered youth conference	32
4.3.2.4	Generella regler för ungdomsmöten	32
4.3.3	Utvärdering av verksamheten på Nordirland	36
4.3.4	Korta fakta om situationen idag	37
5	REPARATIV RÄTTVISA	38
5.1	Bakgrund och definition	38
5.2	Reparativ rättvisa och medling	40
6	ANALYS	42
6.1	Varför medling?	42
6.2	Medlingsverksamheten i Sverige	43
6.3	Jämförelse mellan svensk och nordirländsk rätt	44
6.4	Medling i Sverige i framtiden	45
6.5	EU och principen om ömsesidigt erkännande	46
6.6	Slutord	47
BILAGA A		48

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	49
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	53

Summary

Legal certainty is important in every country. For the Swedish part the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms is a very important starting point and framework. In my presentation, I have studied the requirements that the Convention imposes on the access to court and the entitlement to a fair and public hearing, art 6 of the Convention. With these requirements in mind, I looked at the Swedish law concerning mediation in connection with a crime. After studying the Swedish law, I can say that the European Convention is applicable to the Swedish mediation process. This despite that the outcome of the mediation is not equated to a penalty, a judgment and that the Swedish mediation lacks certain elements which usually are incorporated into mediation.

I think mediation in Sweden should have a stronger status in the judicial system and that it needs to be based upon clear rules and basic guidelines. The Northern Ireland has two types of youth meetings, which can be equated with mediation. One is optional, just like the one in Sweden, but the second is an alternative to the regular court process. The Northern Ireland Court must refer juvenile cases to the Youth Justice Services where the offender, and other parties to be present, will participate in one or more youth conferences. The process of youth conferences are regulated by law, JA02, part 4, which states among other things, the coordinator for a youth meeting to draw up an action plan for the offender. The plan must then be approved by the court who then bill the person for the document. The action plan has a stronger legal standing than an indemnity agreement under Swedish law.

The Swedish mediation procedure has some deficiencies on the basis of the framework that art 6 ECHR sets. Among others, there is rather a presumption of guilt than a presumption of innocence in the mediation when the substance is not being investigated. Furthermore, it is largely plaintiff who decide which procedure a crime will lead to. Also, two identical events could have quite different consequences from what the parties agree during the mediation meeting. This two facts together turns out the principle of foreseeability.

International documents have drawn attention to mediation and, above all, the underlying theory of restorative justice, and through them spread this vision of justice.

As mediation is today it does not satisfy the requirements of a court proceeding and may not be a satisfactory alternative to the regular process. However, from an example such as Northern Ireland, there are steps Sweden can take to the mediation institute to make it develop and become better.

Sammanfattning

Det är viktigt att det i ett land finns rättssäkerhetsgarantier. För svensk del är Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna en väldigt viktig utgångspunkt. I min framställning har jag studerat vilka krav konventionen ställer på rätten till en domstolsprövning och en rättssäker process, art 6 i Europakonventionen. Med dessa krav i bakhuvudet har jag tittat på svensk rätt vad gäller medling med anledning av brott. Efter att ha studerat svensk rätt kan jag säga att Europakonventionen är tillämplig på det svenska medlingsförfarandet. Det till trots att resultatet av medlingen inte är att jämställa med en påföljd, en dom och att svensk medling saknar vissa inslag som antas ingå i medling.

Jag tycker att medling i Sverige ska få en starkare status i rättsväsendet och för det krävs tydligare regler och grundläggande riktlinjer att utgå ifrån. Nordirland har två typer av ungdomsmöten, vilka kan likställas med medling, som de tillämpar. Den ena är fakultativ, precis som Sveriges, men den andra utgör ett alternativ till den ordinarie domstolsprocessen. Den nordirländska domstolen ska hänskjuta ungdomsärenden till Youth Justice Services där gärningspersonen, samt andra aktörer som måste närvara, ska delta i ett eller flera ungdomsmöten. Förfarandet med ungdomsmöten är reglerat i lag, JA02, part 4, och däri stadgas bl a att samordnaren för ett ungdomsmöte ska upprätta en åtgärdsplan för gärningsmannen. Planen måste sedan godkännas av domstolen som sedan lagför personen för den aktuella handlingen. Åtgärdsplanen har en starkare rättslig status än vad ett gottgörelseavtal enligt svensk rätt har.

Det svenska medlingsförfarandet har en del brister utifrån den ram som art 6 Europakonventionen ställer upp. Bl a råder det snarare en presumtion om skuld än en oskuldspresumtion vid medling då sakfrågan inte utreds. Vidare är det till stor del målsägande som avgör vilket förfarande ett brott ska leda till. Likaså kan två identiska händelser få helt olika konsekvenser utifrån vad parterna kommer överens om under medlingsmötet. De två omständigheterna slår tillsammans ut principen om förutsebarhet.

Internationella dokument har uppmärksammat medling och framför allt den bakomliggande teorin om reparativ rättvisa och genom dessa sprids denna syn på rättvisa.

Så som medlingen ser ut idag uppfyller den inte kraven på ett domstolsförfarande och kan inte utgöra ett fullgott alternativ till den ordinarie processen. Men utifrån ett gott exempel såsom Nordirland så finns det steg Sverige kan ta för att medlingsinstitutet ska utvecklas och bli bättre.

Förord

I och med det här examensarbetet tar min studietid i Lund slut. Jag vill rikta det varmaste Tack till alla Er som på ett eller annat sätt har satt guldkant på mina år i Lund.

Jag vill också tacka Helén Örnemark-Hansén som varit min handledare under arbetet med examensuppsatsen.
Tack för ditt idoga stöd!

Slutligen vill jag säga Tack till min familj. Vad hade jag gjort utan er?

2012-05-21 Lund

//Maria Olofsson

Förkortningar

BrB	Brottsbalk
Brå	Brottsförebyggande rådet
FB	Föräldrabalk
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
JA02	Justice (Northern Ireland) Act 2002
JO	Riksdagens ombudsman
ML	Medlingslagen
NIO	Northern Ireland Office
RB	Rättegångsbalk
RÅ	Riksåklagaren
YDS	Youth Diversion Scheme

1 Inledning

1.1 Introduktion

Under de senaste decennierna har medling i samband med den sedvanliga straffrättsprocessen utvecklats både internationellt och inom svensk rätt. Redan år 1987 startade den första medlingsverksamheten i Sverige och efter det följde ett antal medlingsprojekt ibland annat i Västerås och Lund. Initiativet till den här typen av verksamhet kom helt underifrån, det vill säga utan styrning av lagstiftaren, vilket innebär att organisationerna runt medlingen skiljde sig åt på de olika orterna. Försöksverksamheterna har utvärderats av Brottsförebyggande rådet, Brå, och år 2002 fick vi en lag¹ i Sverige som reglerar medling med avledning av brott.² Som jag kommer att visa i min uppsats så är lagen generellt utformad och utrymme ges alltså fortfarande åt varje kommun att organisera medlingsverksamheten efter egen förmåga och eget tycke.

Medling återfinns i svensk rätt inom andra områden såsom till exempel dispositiva tvistemål, familjerätt och arbetsrättsliga tvister. Trots det finns det ingen exakt definition av begreppet medling. Medling har beskrivits som en alternativ metod för konfliktlösning och innebörden är att en oberoende medlare ska träffa de tvistande parterna som då tillsammans ska försöka nå en lösning på konflikten.³ Jag kommer i kapitel 5 att återkomma till de bakomliggande skälen till medling med anledning av brott.

Det är inte bara i Sverige som utveckling av medlingsförfarandet har skett, utan medling i samband med brott återfinns i flera andra länder. Medlingsverksamheterna i respektive land, och ibland till och med inom ett och samma land, ser dock väldigt olika ut. Hur verksamheten organiseras och finansieras, vilken ställning den intar gentemot den sedvanliga rättsprocessen samt vilket det huvudsakliga syftet med medlingen är, är bara några av de sätt på vilka medlingen kan skilja sig åt.⁴

Medlingsförfarandets ställning inom svensk straffrättsprocess är ännu inte helt tydlig.⁵ Därför finns det anledning att utreda dels vilken ställning medlingen idag har intagit, men också vilken ställning som är önskvärd. I min uppsats kommer jag presentera det krav på rätten till en domstolsprövning samt en rättssäker process som återfinns i art. 6 Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, nedan Europakonventionen. Det är Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna, nedan Europadomstolen, som genom tillämpning av Europakonventionen ställer upp en yttre ram för

¹ Lag om medling med anledning av brott SFS 2002:445

² Prop. 2001/02:126, s 12 f

³ Prop. 2001/02:126, s 9 f

⁴ Prop. 2001/02:126, s 16

⁵ Prop. 2001/02:126, s 27

rättegången. Jag kommer också att redogöra för hur medlingsverksamheten i Sverige ser ut idag. På Nordirland har det ett mer utvecklat förfarande som kan liknas vid den svenska modellen med medling, vilket jag också kommer att presentera. Min ambition är att genom en komparation av medlingsverksamheten i Sverige och motsvarande verksamhet på Nordirland se om medling kan uppfylla kraven på en domstolsprövning och en rättvis rättegång. Om svaret är jakande, kan då medlingen ses som ett alternativ till den sedvanliga processen, det vill säga att medling anses vara en typ av rättvis rättegång? Slutligen kvarstår att resonera om dagens svenska medlingsverksamhet är tillräcklig eller om den måste justeras för att inte bara komplettera straffrättsprocessen, utan också ersätta den. Är det en önskvärd utveckling?

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med min uppsats är att ta reda på vilken ställning medling med anledning av brott skulle kunna inta gentemot den sedvanliga rättsprocessen. Jag tror att det finns vinning i att medling används mer frekvent än vad som sker idag. För att det ska bli verklighet krävs utredning och antagligen tydligare reglering av medlingsinstitutet. Jag kommer att fokusera på vilka krav medlingsförfarandet måste uppfylla utifrån art 6 Europakonventionen. Jag kommer också att resonera om en del förändringar som den nuvarande svenska modellen eventuellt behöver genomgå.

De frågeställningar jag avser att besvara för att uppfylla mitt syfte är följande:

- Vilka krav ställer art 6 i Europakonventionen på en rättslig prövning, en rättvis brottmålsrättegång?
- Hur ser medlingsverksamheten i Sverige ut idag utifrån gällande svenska rättssystem?
- Hur har Nordirland reglerat motsvarande verksamhet enligt nationell lag?
- Vilka förändringar kan göras i det svenska systemet och bör vi göra dem?

1.3 Teori samt metod och material

1.3.1 Teori

Jag har under arbetet med den här framställningen fått en uppfattning om att det är med en medvetenhet som dagens reglering av medling vid brottmål i Sverige är utformad som en ramlag utan några detaljbestämmelser. Då jag menar att medling i dessa sammanhang borde användas mer frekvent är en tydligare lagstiftning önskvärd för att öka rättsäkerheten i medlingsinstitutet.

Aleksander Peczenik har utvecklat ett resonemang om begreppet rättsäkerhet. Han anser att ett rättssystem i ett land aldrig kan vara så komplett att det finns entydiga och klara regler för var händelse som kan

inträffa.⁶ Det är domarens roll att, genom att balansera den stabilitet som lagstiftaren vill åstadkomma genom en rättsregel med den flexibilitet i densamma som tillämpningen kräver, ge rättsregeln ett klart innehåll. Rättsregler måste styra den offentliga makten i en stat vilket får till följd att maktutövningen blir förutsebar, till skillnad från godtycklig. Vad Peczenik kallar för formell rättssäkerhet föreligger i en rättsstat med en hög grad av förutsebarhet. Förutsebarheten i sin tur skyddar människor från godtycklig maktutövning. Sambandet mellan staten och rätten kan uttryckas så här:⁷

”Staten uppfattas i detta sammanhang som en *maktorganisation* och rätten som en *maktbegränsande faktor*”⁸

Rättsreglerna ska alltså skydda individen både från andra enskilda och från skönsmässig maktutövning av staten. För att maktutövningen i ett land ska uppnå en hög grad av förutsebarhet, dvs vara rättssäker, finner Peczenik ett antal omständigheter som verkar i rätt riktning. Han menar att t ex ju exaktare och ju mer generella rättsreglerna är samt att ju långsammare förändringstakten av reglerna är desto bättre är rättssäkerheten.⁹

Peczenik menar att rättssäkerhetsbegreppet är omstritt och att det krävs en teori som kan bestämma dess innehåll. Juridisk litteratur påvisar att det är många krav och aspekter som har med rättssäkerhetsbegreppet att göra. Peczenik uppställer kravet på förutsebarhet som en viktig del av innehållet i begreppet rättssäkerhet och det är också fundamentalt för en rättsstat och demokrati.

Vidare uttrycker Peczenik att fria och oavhängiga domstolar som styrs av lag, att ingripanden av myndigheter endast får ske med stöd av klar och tydlig lag samt att det ställs krav på full bevisning utgör rättssäkerhetsgarantier.

Ovan angivna teori om rättssäkerhet är vad som ligger till grund för min uppsats.

1.3.2 Metod och material

Min framställning bygger på en klassisk rättdogmatisk metod. Begreppet rättdogmatisk metod accepteras oftast inom den juridiska akademien. Det tycks finnas någon slags konsensus om vad innebörden av uttrycket ”rättdogmatisk metod” är. För min framställning har jag låtit min metod och mitt material vara det som gör framställningen rättdogmatisk.¹⁰ Jag kommer att studera de traditionella rättskällorna i Sverige, såsom lagtext, förarbeten, praxis och doktrin utifrån gällande rättskällevetenskap.

⁶ Peczenik, Aleksander, Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation s 43

⁷ Peczenik, s 50 ff

⁸ Peczenik s 51

⁹ Peczenik s 51 f

¹⁰ Sandgren, Claes, Vad är rättsvetenskap?, s117 f

Vidare har jag också ett europeiskt perspektiv som jag anlägger på den nationella svenska rätten. Då använder jag mig av europeiska dokument som på olika sätt och till olika hög grad binder Sverige.

För att få ytterligare en dimension på framställningen använder jag en komparativ metod där jag studerar Nordirlands inhemska rätt för att sedan jämföra den med svensk rätt.

1.4 Avgränsning

Under mitt arbete med den här uppsatsen har jag varit tvungen att göra vissa avgränsningar. Jag behandlar endast den medling som utgör en del av den rättsprocess som tillämpas vid brottmål för unga lagöverträdare. Framställningen kommer närmast att behandla medlingsinstitutets rättsliga ställning i förhållande till den ordinarie rättsprocessen.

När jag behandlar art 6 i Europakonventionen bortser jag helt från den del som rör civila rättigheter och skyldigheter.

I den del som rör Nordirland skulle en fullständig redogörelse av deras system för hantering av unga lagöverträdare vara allt för omfattande. Därför har jag koncentrerat mig på det förfarande som kan liknas vid det svenska medlingsförfarandet.

Teorier och tankar bakom medlingsförfarandet skulle för sig kunna utgöra grund för ett examensarbete och därför beröra jag det bara mycket kort.

1.5 Disposition

Jag inleder med att redogöra för den europeiska rättens inverkan på den nationella svenska rätten. I fokus är de rättssäkerhetsgarantier som återfinns i art 6 Europakonventionen.

Därefter redogör jag för väsentliga delar av svensk rätt vad gäller medlingsverksamheten. Efter det kommer jag att presentera hur Nordirland använder sig av medling med anledning av brott.

Jag har också en kortare framställning om reparativ rättvisa som den bakomliggande teorin bakom medling och andra liknande förfaranden.

Till sist följer en analys där jag dels utvärderar vårt svenska system idag och huruvida det är förenligt med konventionen, åt vilket håll utvecklingen är på väg samt vilken ställning, enligt min uppfattning, medling ska inta inom svensk rätt – som ett komplement eller ett alternativ. Jag kommer att resonera runt hur samarbetet inom EU och dess rättsakter påverkar oss. Vidare kommer jag att behandla en del förändringar som företrädesvis borde göras inom detta område.

2 Europeisk rätts påverkan på den svenska rättsordningen

2.1 Rättssäkerhetsbegreppet

Rättssäkerhetsbegreppet har under de senaste åren använts flitigt i olika sammanhang. Något som kan tyckas vara lite besvärande är att det inte är helt enkelt att hitta en entydig definition av begreppet. Det talas om "rule of law" i anglosaxisk rätt och på tyska benämns principen ofta "Die principen der Rechtsicherheit". Men för den här framställningen är det relevant att hänföra begreppet till de grundläggande medborgerliga fri- och rättigheterna som vi ser dem i en rad internationella dokument. Det handlar t ex om skydd för den personliga friheten och självklart om rätten till domstolsprövning. Regelsystemen är till för att skydda den enskilde medborgaren från både statsmakten och andra enskilda medborgare.¹¹ Nedan följer en redogörelse om rättssäkerhetskriterier såsom de återfinns i Europakonventionen art 6.

2.2 Något om två olika europeiska samarbeten och internationella avtal

Det viktigt att hålla isär två olika system av europeiskt samarbete då båda till viss del kommer att behandlas i den här framställningen. Å ena sidan finns Europarådet som bildades år 1949 i London. Europakonventionen är en viktig del av Europarådets verksamhet och konventionen trädde i kraft år 1953 och Sverige ratificerade konventionen redan då. Men enligt principen om dualism¹² fick inte konventionen då direkt verkan i svensk rätt. Enligt nämnda princip måste ett internationellt avtal först undertecknas och ratificeras och därefter krävs det att avtalet i helhet eller till viss del införlivas i den svenska rätten. Det internationella avtalet blir del av den svenska rättsordningen i den mån det har införlivats. Införlivandet sker i regel genom transformation eller inkorporation. Då transformation används anpassas innehållet i den nationella rätten på sätt att avtalsbestämmelserna tillgodoses av den nationella rätten.¹³

Europakonventionen är ett exempel på en konvention som har införlivats i svensk rätt genom inkorporation. Konventionen har integrerats genom lagen (1994:1219) om införlivandet av Europeiska konventionen angående skydd

¹¹ Rättssäkerhetsbegreppet och Europakonventionen, Av Carl Henrik Ehrenkrona, SvJt 2007 s 38-49

¹² Motsatsen till principen om dualism är den monistiska principen som innebär att ett internationellt avtal blir del av den inhemska rätten endast genom ratifikationen eller generella konstitutionella regler. Ingen ytterligare åtgärd utöver undertecknandet krävs alltså. Se Bernitz, & Kjellgren, Europarättens grunder, s 76

¹³ Bernitz, & Kjellgren, s 76 f; Nilsson, Mattias & Lundberg, Jenny, Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen, s106

för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt nyssnämnda lag är konventionstexten i sig gällande svensk rätt.¹⁴ Sverige hade alltså en period då Europakonventionen var ratificerat men ännu inte utgjorde en del av svensk rätt. Till en början var det alltså oklart vilken verkan konventionen faktiskt hade i svensk rätt. Konventionen fick ändå ett relativt stort genomslag tidigt genom en vedertagen princip om fördragskonform tolkning av svensk rätt. Tolkningsprincipen får till följd att då svensk rätt tillämpas ska den tolkas i ljuset av de internationella konventioner som Sverige har ratificerat. Det innebär att om nationell rätt kan tolkas på flera olika sätt ska den tolkas som bäst överensstämmer med bestämmelserna i konventionen väljas.¹⁵

Europakonventionens inflytande över den svenska rättsordningen återfinns också i regeringsformen, kap 2 § 19. Där stadgas att lagar eller föreskrifter inte får meddelas i strid med de åtaganden som följer av konventionen.

Sammanfattningsvis gäller alltså konventionstexten som svensk lag men den åtnjuter också grundlagsskydd genom bestämmelsen i RF som säkerställer att ny lagstiftning följer kraven i Europakonventionen.

Den domstol som tillser att Europakonventionen efterlevs är Europadomstolen som är belägen i Strasbourg. Europadomstolen är en internationell domstol, den är en eninstansdomstol och en domare från varje konventionsstat arbetar där.¹⁶

Europarådet, Europakonventionen och Europadomstolen är ett eget system för rättighetskydd som inte får kopplas ihop med EU och därtill hörande Europeiska rådet, unionsfördragen och EU-domstolen. Den enda direkta kopplingen mellan de här två systemen av europeiskt samarbete är att ett land som är medlem i EU måste ha undertecknat Europakonventionen.¹⁷ ¹⁸

Samarbetet inom EU har växt fram och utvecklats sedan 1950-talets början. I och med att Lissabonfördraget trädde i kraft den 1 december 2009 styrs EU nu av ett fördragsverk bestående av tre delar som är lika juridisk bindande; *unionsfördraget*, fördraget om Europeiska unionen (FEU), *funktionsfördraget*, fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) samt *rättighetsstadgan*, EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.¹⁹

En skillnad mellan rättighetskyddet genom Europakonventionen – konventionsrätten – och EU:s rättighetsstadga – europarätten – är tillämpligheten. Konventionsrätten har undertecknats av fler länder än de som är medlemmar i EU. Men tillämpligheten av Europakonventionen är

¹⁴ Bernitz, & Kjellgren, s 76 f; Nilsson & Lundberg, s106

¹⁵ Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna s 34, Bernitz, & Kjellgren, s 76 f

¹⁶ Bernitz, & Kjellgren, s 131 f

¹⁷ *Unionsfördraget*, fördraget om Europeiska unionens (FEU), artikel 6

¹⁸ Nilsson & Lundberg s 106

¹⁹ Bernitz, & Kjellgren, s 16

också vidare då den skyddar alla personer, fysiska som juridiska, som befinner sig i ett land som har ratificerat konventionen. Rättighetsstadgan inom europarätten i sin tur ska iakttas bara i de fall då det är fråga om någon form av tillämpning av unionsrätten.²⁰

Nedan följer redogörelser för respektive systems påverkan på den svenska rättsordningen.

2.3 Rätt till domstolsprövning och en rättssäker process enligt art 6 Europakonventionen

Art 6 i Europakonventionen stadgar att var människa som vistas inom konventionens jurisdiktion²¹ har rätt till en domstolsprövning och en rättssäker process. Artikelns lydelse²²:

1. Var och en skall, vid prövning av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från förhandlingen eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle eller då minderårigas intressen eller skyddet för parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse.

2. Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts.

3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter:

- a) att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom,*
- b) att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar,*
- c) att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han själv utsett eller att, när han saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde, erhålla ett sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar,*
- d) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom,*
- e) att utan kostnad bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som begagnas i domstolen.*

²⁰ art 5.1 EU:s rättighetsstadga, art 1 Europakonventionen, Bernitz, & Kjellgren, s 132 f

²¹ art 1 Europakonventionen

²² se bilaga A för den engelska versionen

Min ambition är att lyfta fram och redogöra för de delar av art 6 som blir särskilt aktuella vad gäller medling vid anledning av brott.

2.3.1 Prövning vid anklagelser för brott, art 6.1

Artikelns första stycke anger att en domstol ska pröva anklagelser för brott och att processen på ett tillfredställande sätt ska uppfylla vissa rättssäkerhetsgarantier.²³ Artikeln är alltså tillämplig då någon anklagas för ett brott vilket avser en rättegång som leder till ett avgörande huruvida den anklagade personen är skyldig eller inte och, i de fall personen gjort sig skyldigt till brott, fastställande av påföljd. Europadomstolen har i avgörandena *T och V mot Förenade Konungariket*²⁴ underkänt landets förfarande då domstol dömde två unga personer till ansvar för mord men sedan lämnade åt en minister att bestämma minimitid som dessa personer skulle sitta i fängelse. Fastställande av påföljds ska domstolen ansvara för.²⁵

Det är den som anklagas för brott vars rättigheter skyddas av art 6.1. Varken åklagaren eller målsäganden åtnjuter ett rättighetsskydd genom artikeln. Begreppet ”anklagelse för brott” ska enligt, den inom konventionsrätten gällande, tolkningsprincipen om autonoma begrepp tolkas och ges samma materiella innehåll för alla länder. Autonomi är viktig för att en gemensam miniminivå ska uppnås i samtliga länder.²⁶

I praxis från Europadomstolen har det framkommit tre kriterier som ska vara uppfyllda för att art 6.1 ska bli tillämplig. Avgörande är hur en handling klassificeras inom nationell rätt, gärningens art samt vilken påföljd som kan bli aktuell för den begångna gärningen.²⁷ Fallet *Pierre-Bloch mot Frankrike* kan illustrera hur ovan nämnda kriterier uppfylls. Det handlade om en parlamentsledamot som i finansieringen av sin valkampanj brutit mot uppsatta regler. Följden blev att mannen förklarades icke valbar, han gick miste om sitt mandat samt förpliktigades att betala ett penningbelopp till staten. Europadomstolen uttalade följande skäl till varför art 6.1 inte var tillämplig på den uppkomna situationen. Gärningen var inte ett brott enligt nationell rätt och inte heller en handling som till sin natur utgjorde ett brott. Eftergifterna såsom penningbelopp som tillföll staten samt indraget mandat bör snarare ses som en gottgörelse än en straffrättslig påföljd vilken registrerades i straffregistret.²⁸

Mindre ordningsförseelser och administrativa förseelser har diskuterats huruvida de täcks av art 6.1. Europadomstolen har i fallet *Öztürk mot Tyskland* uttryckt att art 6.1 var tillämplig trots att den aktuella trafikförseelsen enligt tysk rätt betraktades som en ordningsförseelse och

²³ Danelius, s 135

²⁴ Application no. 24888/94, Application no. 24724/94

²⁵ Danelius, s 151

²⁶ Danelius, s 47, s 151

²⁷ Danelius, s 152

²⁸ jfr Engel m fl mot Nederländerna, Campbell och Fell mot Förenade Konungariket, se Danelius, s 152 f

inte ett brott. Domstolen menade att då syftet med påföljden ansågs vara att avskräcka och bestraffa vilket innebar att gärningen var att se som ett brott.²⁹ Inom svensk rätt kan en liknelse göras med återkallelse av körkort enligt 5 kap 3 § 1-4 och 6 i körkortslagen (1998:488) som också är en gärning vilken omfattas av art 6.³⁰

2.3.2 Krav på domstolsförfarandet, art 6.1

I art 6.1 uppställs flera krav på själva domstolsförfarandet men också det mest fundamentala kravet om att ens få tillträde till domstol (access to court). Det kan sägas att just det senare kravet till största del orsakat problem när det gäller prövning av någons civila rättigheter och skyldigheter.³¹

Det anges i art 6.1 att det ska vara en rättvis och offentlig rättegång. Rättegången ska hållas inom skäligen tid och domstolen ska vara opartisk och oavhängig samt upprättad enligt lag. Domen ska vara offentlig och likaså förhandlingen, dock med några undantag t ex för de fall då minderårigas intressen så kräver. För den här framställningen krävs inte en djupare analys av dessa begrepp. Jag väljer att istället att fördjupa redogörelsen angående art 6.3 som särskilt preciserar krav på en rättegång med anledning av brott.

2.3.3 Oskuldspresumtion enligt, art 6.2

Som rubriken antyder så finns det en presumtion om att en person ska anses vara oskyldig tills dennes skuld lagligen bevisats. Presumtionen är en mycket viktigt rättssäkerhetsprincip. Artikel 6.2 och artikel 6.1 är nära förknippade, t ex vad gäller kravet på en opartisk domstol. Kravet uppfylls inte om domstolen har en förutfattad uppfattning om att personen är skyldig. Av samma anledning, artiklarnas nära sammankoppling, är det vanligt att i de fall som anses vara en överträdelse av artikel 6.1 så prövar domstolen inte eventuell överträdelse av artikel 6.2 vilket i sin tur påverkar praxis på området. Vad gäller oskuldspresumtionens innebörd angav Kommissionen³² i fallet *Österrike mot Italien* följande principiella uttalande:

”Artikel 6:2, enligt vilken envar som är anklagad för brott skall betraktas som oskyldig tills hans skuld lagligen fastställts, kräver för det första att domstolen vid fullföljandet av sina uppgifter inte är från början övertygad om eller utgår från att den tilltalade har begått den gärning som han anklagas för. Med andra ord faller bevisbördan i skuldfrågan på åklagaren, och varje tvivel skall verka till den tilltalades förmån. Dessutom måste domstolen

²⁹ Danelius, s 154 f

³⁰ Danelius, s 155

³¹ Danelius, s 157 ff

³² Kommissionen var en del av en kompromisslösning då konventionsländerna initialt hade svårt att acceptera att de kunde bli instämnda av enskilda individer. Det var till Kommissionen som klagomålen anfördes och Kommissionen skulle då göra en första granskning föra att sedan besluta om avvisning eller hänvisning till Europadomstolen. Se Danelius, s 19

tillåta den tilltalade att anföra motbevisning. I sin som får den finna honom skyldig endast på grundval av direkt eller indirekt bevisning som i lagens ögon är tillräckligt stark för att fastställa hans skuld.

Eftersom artikel 6:2 sålunda främst tar sikte på den anda i vilken domstolen skall fullgöra sin uppgift, kan man fråga sig om bestämmelsen också är tillämplig på hållningen hos andra personer som deltar i rättegången, t ex åklagaren, målsäganden, sakkunniga och vittnen. Om sådana personer gentemot den tilltalade hänger sig åt sådana uttryckssätt som genom sin våldsamt eller sin förolämpande natur kan störa den lugna atmosfär i domstolen, kan detta inte enligt artikel 6:2 ge anledning till kritik mot domstolen annat än om domstolens ordförande genom underlåtenhet att reagera mor sådant uppförande ger intryck av att domstolen delar den negativa inställningen mot den tilltalade och betraktar honom som dömd på förhand.”³³

Citatet rör vid åklagarens skyldighet enligt art 6.2. Åklagaren är den som ska övertyga domstolen om att den tilltalade är skyldig till den gärning som är för handen. Av den anledningen ska åklagaren också utanför rättegången kunna uttala sin uppfattning utan att presumtionen bryts även om viss återhållsamhet är att föredra, se *Marizano mot Italien*. En skillnad som kan urskiljas i praxis är om den som varit anklagad för brott blivit frikänd, dvs efter en saklig prövning, eller om förundersökning/åtal har lagts ner. Efter en frikännande dom erhåller den tidigare misstänkte personen ett starkare skydd mot ett fortsatt misstänkliggörande. Presumtionen är viktigt för att en person som är misstänkt för att ha begått en brottslig gärning ska känna sig säker på att inte bli behandlad som skyldig förrän dennes skuld är lagligen fastställt. Märk dock att art 6.2 förutsätter att art 6.1 är uppfylld såtillvida att ett straffrättsligt förfarande är förhanden.³⁴

2.3.4 Minimirättigheter för den som blivit anklagad för brott, art 6.3

I konventionen finns särskilda bestämmelser i art 6.3 som gäller vid anklagelse för brott. Återigen finns det en nära anknytning mellan art 6.1 och den nu aktuella artikeln vilket får till följd att kränkning av art 6.1 ofta också innebär en kränkning av art 6.3.³⁵

2.3.4.1 Underrättelse om anklagelsen

Den första av de uppräknade punkterna innebär att den som anklagas för ett brott ofördröjligen och i detalj ska bli upplyst om det. Upplysningen ska vara mer fullkomlig än en underrättelse som ska lämnas till en person som är anhållen. Det ställs enligt artikeln krav på att underrättelsen, skriftlig eller muntlig, är så pass precis att den anklagade kan bygga sitt försvar utifrån

³³ Österrike mot Italien, Yearbook of the European Convention on Human Rights 4, s 112, 6. s 740, svensk översättning se Danelius, s 269

³⁴ Danelius, s 269

³⁵ Danelius, s 277

underrättelsen. Skulle anklagelsen ändras med tiden ska den anklagade fortlöpande och med samma noggrannhet underrättas om ändringarna. Det här får till följd att underrättelsen också begränsar vad den anklagade kan dömas för. Domstolarna kan inte döma en person för något som inte rymms inom den anklagelse som har riktats mot denne. Om underrättelsen brister kan felet i vissa fall läkas genom prövning i en högre instans. Det förutsätter dock att prövningen i den högre instansen ger den anklagade möjligheter att på nytt framföra sitt försvar och att en prövning med ny bevisupptagning är möjlig.³⁶

Sammanfattningsvis kan sägas att underrättelsen ska vara av den karaktären att den anklagade person ska kunna försvara sig emot vad som anförts. I *NJA 2004 s 757* hade en person anklagats för sexuellt ofredande men hovrätten gav parterna möjlighet att också uttala sig om huruvida andra brott också skulle kunna rymmas inom samma gärning, såsom förtal eller grovt förtal. Personen dömdes för grovt förtal i hovrätten och HD angav senare att tillräckligt utrymme att försvara sig hade erhållits parterna och därför kunde den tilltalade dömas också för grovt förtal.

2.3.4.2 Rätt att förbereda sitt försvar

Punkterna b, c och d i art 6.3 riktar in sig på den anklagades rätt att förbereda sitt försvar. En rättvis rättegång kräver att det finns två sidor som på lika villkor presenterar sina respektive uppfattningar. Punkten b anger att den anklagade ska få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar på. Punkten c stadgar den anklagades rätt att antingen personligen eller genom rättegångsombud få försvara sig. Kräver rättvisan att ett ombud anlitas, eller saknar den anklagade medel att bekosta ett sådant, ska det ske utan kostnad för den anklagade. T ex fastslog Europadomstolen i fallet *Pakelli mot Tyskland* att de frågor som var uppe för prövning var så komplicerade att det fanns ett behov för den anklagade att bistås av ombud. I ett annat fall, *Granger mot Förenade Konungariket* riskerade den anklagade fängelsestraff vilket domstolen ansåg var anledning till att Granger borde fått rättshjälp/ombud. Den tilltalade kan välja att företräda sig själv vilket i sig inte utgör en överträdelse av art 6.3. Däremot har domstolen ett ansvar att se till att rättegången genomförs på ett sätt som är tillfredställande ur rättsäkerhetssynpunkt. Det kan innebära att den tilltalade behöver ett ombud som tillvaratar dennes rättigheter. I det allra flesta fallen är det nödvändigt att den anklagade bistås av en advokat som tar tillvara på dennes intressen. Dessa punkter innebär också att den tilltalade ska få ha de kontakter denne önska med sin försvarare.³⁷

Vidare i punkten d omnämns den anklagades rätt att själv få förhöra vittnen som åberopats mot denne samt rätten att själv inkalla vittnen. Också denna bestämmelse ska försäkra att principen om parternas likställdhet i processen tillgodoses. Det finns möjligheter för konventionsländerna att nationellt reglera hur vittnen kallas o d men viktigt är att reglerna är lika för båda

³⁶ Danelius, s 277 ff

³⁷ Danelius, s 281 ff

sidorna i processen. Skulle ett vittne inte bidra till utredningen i målet har domstolen rätt att vägra tillåta förhöret.³⁸

Den sista punkten, e, anger att den anklagade har rätt till tolk i det fall då denne inte till fullo förstår det språk som talas i domstolen.³⁹

2.3.5 Kan en individ avsäga sig rättigheterna i art 6.1?

Återigen måste läsaren separera civilrättsliga och straffrättsliga processer. Det är accepterat sedan länge att i civilrättsliga mål avsäga sig rätten till domstolsprövning, genom t ex ett avtal om skiljedom. Men också i brottmål finns idag den möjligheten. Det sker vanligtvis när det handlar om mindre mål och i de fallen ersätter ett strafföreläggande eller en ordningsbot en domstolsprövning. Europakonventionen sätter dock gränser för dessa summariska förfaranden. Europadomstolen har slagit fast att en person inte kan avsäga sig rätten till en domstolsprövning om det handlar om en allvarlig anklagelse eller om det ur något allmänt intresse finns anledning att målet tas upp i domstol. Domstolen har också sagt att ett avstående från denna rättighet måste vara helt frivilligt och valet får inte grundas på felaktiga råd eller upplysningar från en domstol eller myndighet.⁴⁰

I art 6 stadgas också att en person som är anklagad för brott har rätt att få sin sak prövad av en opartisk och oavhängig domstol. Ett utrymme för ett avståndstagande från den rättigheten i brottmål tycks också finnas. I denna fråga har Europadomstolen angett att om det ska vara möjligt att avstå från att en opartisk och oavhängig domare dömer i målet så måste det ske frivilligt och tydligt.⁴¹

2.3.6 Europarådets rekommendation angående medling i brottmål

Europarådet har i en rekommendation⁴² till de länder som undertecknat Europakonventionen uppmärksammat utvecklingen av medling på straffrättens område. En kompletterande eller alternativ process som är flexibel, problemlösande och för parterna deltagande har växt fram. I de inledande fraserna av rekommendationen, vari bakgrunden till och syftet med densamma anges, uttrycker rådet att det är berättigat för brottsoffer att få vara mer delaktig i processen. Rådet säger också att medling kräver särskilda färdigheter och att medling skulle kunna öka medvetandet om att individer och samhället spelar en viktig roll för att hantera brottslighet. Det finns möjlighet att medling skulle kunna göra straffrätten mer konstruktiv

³⁸ Danelius, s 289 f

³⁹ Danelius, s 291

⁴⁰ Danelius, s 178 f

⁴¹ Danelius, s 195 f

⁴² Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, 15 September 1999.

istället för hämmande. Det anges också att de fundamentala rättigheter som individer har ska beaktas noggrant då medling som process är betydligt mer flexibel än en vanlig straffprocess. Rådet rekommenderar också undertecknande länder att beakta de principer som anges i bilagan till rekommendationen.⁴³

I bilagan till rekommendationen finns riktlinjer som kan tillämpas på alla förfaranden i vilka gärningsman och brottsoffer frivilligt aktivt kan påverka och tillsammans med en tredje part, en medlare, komma fram till en lösning. Av stor betydelse är att parterna i den här typen av process frivilligt deltar, ingen ska bli övertalad att medverka samt att ett samtycke ska kunna tas tillbaka närsomhelst. Parterna ska ha möjlighet att ge ett informerat samtycke. Det som framkommer under medlingen ska vara konfidentiellt och får inte användas i ett senare skede, eller i en efterföljande domstolsprocess. Lagstiftningen i ett land bör underlätta för medlingsförfaranden. Rådet menar också att det bör finnas riktlinjer för vilka fall som bör hänskjutas till medling samt vad som sker efter medlingens slut. I bilagan yttras också att då ett fall hänskjuts till medling bör en tidsangivelse ges. Den ska reglera inom vilken tid hänskjutande myndighet ska få återkoppling på hur medlingen i fallet har framskridit. Vidare bör normer för kompetens, urvalsprocedurer, utbildning samt bedömning av medlare växa fram. Vem som helst bör inte kunna bli medlare och de som är medlare bör genomgå utbildning både före uppdraget men också kontinuerligt under tiden som verksam medlare. I bilagan berörs också det resultat medlingen bör nå. Här anges att överenskommelser, avtal, som träffas ska vara helt frivilliga och de får bara omfatta rimliga och proportionerliga förpliktelser för parterna. Resultatet av medlingen bör också rapporteras tillbaka till hänskjutande myndighet.⁴⁴

Slutligen uppmuntras medlemsländerna att inom nationell rätt främja forskning inom och utveckling av medling i brottmål.⁴⁵

2.4 EU

2.4.1 Kort om europarättens påverkan på Sverige

Europarätten är en egen rättsordning, skild från nationell rätt, och medlemsländerna är skyldiga att följa och verkställa de regler och principer som europarätten ställer upp. EU-rättens företrädare framför nationell rätt har tydliggjorts genom att en förklaring bilagts till Lissabonfördraget.^{46 47}

⁴³ Recommendation No. R (99)

⁴⁴ Bilaga till Recommendation No. R (99)

⁴⁵ Recommendation No. R (99)

⁴⁶ Förklaring om företrädare nr 17, återfinns i slutakt till Lissabonfördraget

⁴⁷ Bernitz, & Kjellgren, s 75

Initialt ingick inte straffrätten inom ramen för det europeiska samarbetet då den traditionellt sett haft en nationell prägel. Medlemsländerna såg straffrätten som en nationell angelägenhet som inte fick påverkas av gemenskapsrätten.⁴⁸

I början av 1990-talet skapades första möjligheten till samarbete inom EU på straffrättens område.⁴⁹ Samarbetet har utvecklats, särskilt genom antagandet av Lissabonfördraget. Idag ska samarbetet på straffrättens område ske enligt en grundläggande princip om ömsesidigt erkännande.⁵⁰

2.4.2 Ömsesidigt erkännande som grundläggande princip för samarbetet på straffrättens område

2.4.2.1 Tammerforsslutsatserna och Stockholmsprogrammet

Den grundläggande principen som idag gäller för det straffrättsliga samarbetet är principen om ömsesidigt erkännande av domar och rättsliga avgöranden.⁵¹ Under ett möte för Europeiska Rådet som ägde rum i Tammerfors, Finland, år 1999, framhövs att brottsbekämpning var en gemensam och angelägen fråga för medlemsländerna. Principen om ömsesidigt erkännande fick medgivande och det talades om att den skulle utgöra en hörnsten för unionens samarbete på straffrättens och civilrättens område. Man ansåg att denna princip skulle underlätta för myndigheter och därför effektivisera samarbetet samt förbättra det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter. Av den orsaken manade Europeiska rådet att kommission skulle anta ett åtgärdsprogram för att verkställa denna princip.⁵²

Europeiska Rådet upprättade ett åtgärdsprogram i Stockholm år 2010. Det kallas för Stockholmsprogrammet och är av betydelse för hur samarbetet ska fortlöpa de närmaste åren, 2010-2014. I detta program tas principen om ömsesidigt erkännande upp och det nämns t ex att principen ska gälla och tillämpas till fullo.⁵³ Det sägs också att unionen ska arbeta för att främja principen.⁵⁴ Vidare kan man i hela programmet se en tendens att principen ska ges utrymme och den ska få genomslagskraft.⁵⁵

⁴⁸ Asp, Petter, EU & straffrätten: studier rörande den europeiska integrationens betydelse för den svenska straffrätten, s 26 ff

⁴⁹ Mitsilegas, Valsamis, EU criminal law, s 13

⁵⁰ art 82 p 1 FEUF

⁵¹ art 82 p 1 FEUF

⁵² Meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet om ömsesidigt erkännande av slutgiltiga

offentliggjort i Europeiska gemenskapernas officiella tidning].

⁵³ Europeiska unionens officiella tidning nr C 115 , 04/05/2010 s. 0001 – 0038, p 1.2.5

⁵⁴ Europeiska unionens officiella tidning nr C 115 , 04/05/2010 s. 0001 – 0038, p 3.1

⁵⁵ Europeiska unionens officiella tidning nr C 115 , 04/05/2010 s. 0001 - 0038

2.4.2.2 Principen om ömsesidigt erkännande och medling

I Grönboken om tillnärmning, ömsesidigt erkännande och verkställighet av straffrättsliga påföljder i Europeiska unionen anges att harmoniseringen inom unionen ännu framför allt gällt gemensamma miniminivåer för frihetsstraff. I Grönboken öppnar dock kommissionen upp för att även alternativa påföljder, t ex medling, ska vara föremål för harmonisering. Det anges att genom informations- och erfarenhetsutbyte kan vara möjligt att utarbeta en minimiram för alternativa påföljder vad gäller villkor för att vara aktuell för en alternativ påföljd, kontroll så att åtaganden blir genomförda samt villkor på dess genomförande. Om medling går det att läsa:

“Beträffande medling vill kommissionen undersöka om man på EU-nivå bör göra en tillnärmning av vissa villkor och förfaranden för tillämpning av medling vid brott, för att underlätta erkännande i en annan medlemsstat.”⁵⁶

Sveriges presenterade sin ståndpunkt i Grönboken. Sverige uttalade att genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande bör fortsätta dock med ett tillägg om att processen måste ske med största försiktighet annars riskerar länders straff och processrättsliga systems systematik att förstöras.⁵⁷

2.4.3 EU:s påverkan på medling med anledning av brott genom rambeslut

Inom EU finns ett regelverk som är uppbyggt av rättsakter som på olika sätt binder och påverkar medlemsländerna och dess rättsordning. Vad gäller medling i brottmål så finns det ett rambeslut⁵⁸ antaget av Europeiska rådet år 2001. Innan Lissabonfördraget trädde ikraft var rambeslut en vanlig rättsakt för att harmonisera lagstiftningen i medlemsländerna inom ramen för vad som då benämndes EU:s tredje pelare. Rambesluten blev bindande direkt vid dess antagande, alltså utan godkännande av parlamenten i medlemsländerna, dock var det upp till medlemsländerna att välja former och metoder för att resultatet, så som det framställts i rambeslutet, skulle uppnås.⁵⁹

Rambeslutet handlar om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden. I art 10 behandlas medling under dessa förfaranden. Där anges följande:

1. Varje medlemsstat skall sträva efter att främja medling under straffrättsliga förfaranden om den anser brottet lämpligt för denna form av åtgärd.

⁵⁶ KOM(2004)334, Grönbok om tillnärmning, ömsesidigt erkännande och verkställighet av straffrättsliga påföljder i Europeiska unionen

⁵⁷ KOM(2004)334, Grönbok om tillnärmning, ömsesidigt erkännande och verkställighet av straffrättsliga påföljder i Europeiska unionen

⁵⁸ 2001/220/RIF: Rådets rambeslut av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden

⁵⁹ Asp, s 38

2. Varje medlemsstat skall se till att det under straffrättsliga förfaranden är möjligt att ta hänsyn till varje överenskommelse som har ingåtts mellan brottsoffret och förövaren genom medling.

EU-domstolen har i ett rättsfall angett att artikelns första punkt ger medlemsländerna utrymme att utesluta möjligheten till medling i straffrättsliga förfaranden vid alla brott som sker inom familjen då den brottstypen är speciell. Ur ordalydelsen i artikel 10.1 kan också tolkas att medlemsländerna själva får bestämma det tillvägagångssätt på vilket de vill uppnå målen som rambeslutet ställer upp.⁶⁰

Vidare har EU-domstolen i ett annat fall utvecklat hur artikel 10 ska tolkas. I det fallet sa domstolen att även om ett land i sin nationella lagstiftning har föreskrivit att medling kan komma till stånd för vissa brott så kan landet ändå låta bli att medge möjlighet till medling för andra brott vars objektiva rekvisit stämmer överens med de brott där medling föreskrivits. Alltså är medlemsländerna bara skyldiga att sträva efter att främja medling i de fall som de anser att det är lämpligt utifrån den aktuella situationen. Rambeslutets artikel 10.1 lämnar åt medlemsländerna att utifrån deras skönmässiga bedömning avgöra vilka brott som är lämpliga för medling. Det anges dock att landet inte får begränsa brottstyperna i alltför stor utsträckning.⁶¹

2.5 FN:s rekommendation angående reparativ rättvisa

FN antog år 2002 en resolution – United Nations Basic Principles on the use of restorative Justice Programmes in criminal matters - som uppmanar medlemsländerna att tillgodose de principer som däri fastslagits. Resolutionen ämnar framhäva vikten av att vidareutveckla den reparativa rättvisan samt program och processer för denna ska erkännas av medlemsländerna.⁶²

I rekommendationen från Sociala kommittén angående grundläggande principer för användandet av program för reparativ rättvisa uppmanas samtliga medlemsländer alltså att reflektera över vilken roll reparativa åtgärder ska ha i nationell rätt. I förordet anges att metoder med reparativ rättvisa som grund underlättar för parterna att vara delaktiga i processen efter ett brott. Parterna får en förståelse för sin motpart då respektives känslor och erfarenheter presenteras. FN uttrycker en insikt om att den reparativa rättvisan får brottsoffret att känna sig säkrare samt att denne får en chans att reparera skadan som den brottsutsatte har åsamkats. Vidare får

⁶⁰ Brottmål mot Magatte Gueye (C-483/09) och Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)

⁶¹ Brottmål mot Emil Eredics, Mária Vassné Sápi (C-205/09)

⁶² Beslut E/2002/INF/2/Add.2, Resolutions and decisions adopted by the Economic and Social Council at its substantive session of 2002 (1-26 July 2002) Res. 2002/12 Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters

samhället en möjlighet att förstå bakomliggande orsaker till brottslighet samt att förebygga brott.⁶³

⁶³ Beslut E/2002/INF/2/Add.2, Resolutions and decisions adopted by the Economic and Social Council at its substantive session of 2002 (1-26 July 2002) Res. 2002/12 Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters

3 Medling i Sverige

3.1 Bakgrund

Som nämnts inledningsvis har medling med anledning av brott till en början växt fram underifrån, utan styrning av lagstiftaren. Under början av 90-talet startades en rad olika medlingsprojekt på olika platser i Sverige och det var främst vid tillfällena då unga personer var lagöverträdare. Under början av 90-talet startades en rad medlingsprojekt. Svenska regeringen blev delaktig bland annat i och med att den år 1998 gav i uppdrag åt Brå att starta, samordna och utvärdera en försöksverksamhet med medling för unga lagöverträdare. Då startades inte bara de 32 projekten i Brå:s regi utan också ett tjugotal verksamheter på olika orter. Under den här tiden fanns en önskan om att medlingsverksamheten skulle utvecklas ytterligare. I en skrivelse till regeringen skrev Riksåklagaren att medlingsverksamheten skulle kunna utvecklas och bli en alternativ eller kompletterande sanktion för främst unga brottslingar.⁶⁴ En särskild utredare fick i uppdrag att bland annat utreda medlingens roll i rättssystemet. Utredningen presenterades i SOU 2000:105, ”Medling vid ungdomsbrott” som gav upphov till den proposition som antogs och medlingslagen, ML, trädde ikraft år 2002.⁶⁵ Brå fick året därpå uppdrag att sprida medlingsverksamheten över hela landet genom att fördela statliga ekonomiska medel mellan kommunerna samt att utbilda medlare. Den 1 januari 2008 infördes en skyldighet för alla kommuner att erbjuda medling i fall då gärningsmannen var under 21 år. Enligt en kartläggning gjord av Brå år 2007 bodde just då 93 % av landets befolkning i en kommun som kunde erbjuda medling.⁶⁶

3.2 Medling enligt medlingslagen

Inom svensk rätt regleras medlingsförfarandet enligt medlingslagen. Som tidigare nämnts är lagen generellt utformad och har karaktären av en ramlag där endast syften och förutsättningar för medling anges. Det ger kommunerna ett stort utrymme och de har möjlighet att anpassa deras medlingsverksamhet utifrån egen önskan och förmåga. Vi ska nu titta närmare på den svenska regleringen av medling vid brott.⁶⁷

3.2.1 Vilka brott lämpar sig för medling

Medlingslagen anger att parterna måste delta frivilligt för att medling ska komma till stånd. Gärningen måste vara polisanmäld och gärningsmannen ska ha erkänt gärningen, helt eller delvis. Medling ska dessutom, utifrån

⁶⁴ Prop 2001/02:126, s 12 f; ”Reaktion mot ungdomsbrott” SOU 1993:35, s 431 ff

⁶⁵ Prop 2001/02:126, s 9

⁶⁶ Brå rapport ”Medling i går, i dag och i morgon” s 7

⁶⁷ Prop 2001/02:126 s 33, Medling vid brott En sammanfattning av Brå:s femåriga regeringsuppdrag, s 7

samtliga omständigheter framstå som lämpligt. Dessa förutsättningar anges i 5 § ML. Vidare stadgar medlingslagens 3 § att medling ska ske i båda parter intresse och syftet med verksamheten ska vara att minska de negativa konsekvenserna av brottet. Syftet uppfylls genom att gärningsmannen får ökad insikt om brottets konsekvenser samt att målsäganden får möjlighet att bearbeta sina upplevelser. I propositionen anges att skuldfrågan i det närmaste ska vara klarlagd. Det av anledningen att medlingsmötet inte ska vara som en rättegång utan istället vara en dialog mellan gärningsmannen och brottsoffret. Medlaren ska också se till att mötet inte blir en möjlighet för gärningsmannen att söka förmå brottsoffret att ta tillbaka sin anmälan. Syftet att gärningsmannen ska förstå konsekvenserna av dennes brottsliga handling kan knappast uppnås om personen i fråga inte ser sig själv som skyldig eller delaktig i händelsen.⁶⁸

Att delta i medling är inte en rättighet som parterna har. Även om förutsättningarna för medling är uppfyllda kan parterna ändå nekas medling om någon omständighet gör en sådan process olämplig.⁶⁹ Vad gäller kravet på lämplighet anges i propositionen att inga brott bör uteslutas från medling men det finns typer av brott då medling är mindre lämpligt. T ex är offerlösa brott, såsom trafikförseelser och narkotikabrott, att anse som olämpliga. Enligt propositionen kan medling vara olämpligt vid våldsbrott i de fall där gärningsmannen och offret är anhöriga samt vid sexualbrott och vissa andra integritetskränkande och allvarliga brott.⁷⁰

Utgångspunkt, för att kunna avgöra huruvida ett brott ska anses vara lämpligt för medling, ska tas från syftet med just medlingen. T ex ter sig våldsbrott särskilt lämpliga då gärningsmannen kan få insikt om vilka konsekvenser dennes handlande lett till samt att brottsoffret får en chans att berätta om sina känslor runt det inträffade och därefter lättare gå vidare.⁷¹ Om syftet antas vara att förhindra återfall i brott så bör medlingen riktas mot ungdomar som har en tidig brottsdebut då de riskerar att fortsätta med en kriminell karriär.⁷²

Utredningen ger för handen att även om medling i första hand är avsedd för förstagångsförbrytare så kan medling komma till stånd även för någon som har återfallit i brott.⁷³

3.2.2 Ett fall när medlingsverksamheten

Som redan nämnt i 3.2.1 finns det ingen reglering vilka brott som ska hänvisas till medling. Medlingslagen anger lika lite vem som ska initiera medling. Inte heller regleras det när i processen medling kan komma till stånd.

⁶⁸ Prop 2001/02:126 s 42 f

⁶⁹ Prop 2001/02:126 s 55, 5 § 2 st ML

⁷⁰ Prop 2001/02:126 s 39 f

⁷¹ Prop 2001/02:126 s 39

⁷² Medling vid brott Slutrapport från en försöksverksamhet, Brå-rapport 2000:8

⁷³ Prop 2001/02:126 s 41

I betänkandet Medling vid ungdomsbrott⁷⁴ går att läsa att medling bör kunna ske närsomhelst i rättsprocessen. Alla inblandade parter, oavsett roll, ska kunna initiera medling, även om polis, åklagare och socialtjänst får ses som de mest lämpade.⁷⁵ Under tiden för försöksverksamheten av medling var det oftast polisen som hänvisat fall till medling. I propositionen uttrycks att det är önskvärt att polisen regelmässigt frågar lagöverträdare som är mellan 15 och 20 år om de skulle vilja delta i medling, såvida det inte är direkt olämpligt i det fall som är för handen.⁷⁶ På samma sätt som förundersökningsledaren har en skyldighet, enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), att meddela socialnämnden när någon som är under 18 år är skäligen misstänkt för ett brott, där fängelse finns i straffskalan, finns det en skyldighet att underrätta socialnämnden om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling samt dennes inställning därtill.⁷⁷

Följden av detta är: för att ett fall ska nå medlingsverksamheten krävs ett initiativtagande av någon aktör som verkar i processen, men ingen av dessa aktörer har en skyldighet att göra det.

3.2.3 Former för medlingsförfarandet

I medlingslagen stadgas att medlingsmötet ska ledas av en kompetent och rättrådig medlare som under hela processen ska vara opartisk.⁷⁸ I anknytning till den här paragrafen inkom remissvar med bl a följande innehåll. Riksdagens ombudsman (JO) presenterade ett förslag om att istället för att använda termen ”opartisk” använda uttrycket ”iaktta objektivitet vid fullgörande av sitt uppdrag”. JO menade att det är omöjligt för en medlare att företräda båda parternas intressen och därför kan denne inte bevaka respektive sidas intressen. Tingsrätten i Örnsköldsvik meddelade att den anser att tjänstemannamedlare är att föredra då dessa besitter en utbildnings- och kunskapsbakgrund. Samtidigt föredrar åklagarmyndigheten i Umeå samt Bollnäs kommun att lekmannamedlare används. Bollnäs kommun uttrycker tvivel på att en tjänsteman, som har en skyldighet att i vissa fall rapportera till socialnämnden, kan förhålla sig opartisk i en sådan situation. Flera remissinstanser har uttryckt att de som verkar som medlare, tjänstemän som lekmän, ska erhålla adekvat utbildning. Föreningen för medling i Sverige anser t o m att medlare ska ha någon form av auktorisation. Vad gäller den här frågan presenteras det i propositionen för- och nackdelar med både lekmän och tjänstemän som medlare. Diskussionen mynnar ut i att istället för att lyfta fram lekmän eller tjänstemän som lämplig medlare så föreslår regeringen att det blir en medlares personliga egenskaper som ska tillmätas betydelse. I

⁷⁴ Sammanfattning i prop 2001/02:126 Bilaga 1

⁷⁵ Prop 2001/02:126 s 63

⁷⁶ Prop 2001/02:126 s 43

⁷⁷ 6 § LUL

⁷⁸ 4 § ML

medlingslagen står därför inte mer än att medlaren ska vara just kompetent och rättrådig samt vara opartisk i processen.⁷⁹

Vid medlingslagens tillkomst var tanken att skapa en ramlag och den grundförutsättningen medförde att detaljerade regler om hur medlingsmötet ska gå till saknas i lagen.⁸⁰ I lagens 9 § går att läsa att målsägande och brottsoffer ska ges möjlighet att berätta om sin respektive uppfattning om situationen. Målsäganden kan också framställa yrkanden om ersättning eller skadestånd från gärningsmannen samtidigt som denne ges en möjlighet att be om ursäkt.

Regeringen gjorde bedömningen att metoden för medling måste kunna utvecklas och förändras. Metoden måste också kunna anpassas utifrån brottets art, inblandade parter och andra omständigheter och det är därför olämpligt med en modell som alltid ska tillämpas. Istället stadgas i lagen att det viktigaste vid ett medlingsmöte är dialogen mellan gärningsmannen och brottsoffret. Ofta sker s k förmöten då medlaren träffar parterna var för sig. Då har medlaren möjlighet att förklara t ex hur medlingen kommer att gå till men också en chans att få en uppfattning om parterna. Medlaren kan få en bild av vad som hänt vid brottstillfället och det hjälper medlare att förbereda parterna i den omfattning som just denna specifika situation kräver.⁸¹

Medlingsförfarandet ska ske skyndsamt och medlaren ska samråda med, beroende av när i processen medlingen sker, förundersökningsledaren eller åklagaren.⁸²

Av rättssäkerhetsskäl är medlingslagen endast tillämplig på medlingsverksamhet som anordnas av staten eller en kommun. Då fallen som blir aktuella för medling kan variera så måste förfarandet och innehållet i medlingen anpassas från fall till fall.⁸³

3.3 Efter medling

3.3.1 Resultat av medlingen

I medlingslagen 10 § anges att medlaren ska verka för att ett gottgörelseavtal sluts endast om innehållet i avtalet inte är oskäligt. I paragrafens andra stycke anges att medlaren ska underrätta åklagaren om gärningsmannen inte uppfyller avtalet, om det inte är obehövt.

Återigen ger lagtexten inte mycket information om vad medlingen ska leda till. I propositionen till medlingslagen går att läsa att JO anser att gottgörelseavtal inte är helt oproblematiskt då både parterna och medlaren i

⁷⁹ 1 § ML, Prop 2001/02:126 s 46 f

⁸⁰ Prop 2001/02:126 s 48

⁸¹ Prop 2001/02:126 s 48

⁸² 6 § ML

⁸³ Prop 2001/02:126 s 33 ff

regel saknar juridiska kunskaper. Av den anledningen anser JO att gottgörelseavtalen endast bör reglera okomplicerade frågor som mellan parterna är ostridiga. Även andra remissinstanser uttrycker att frågan är helt enkel. Underrättelseskyldigheten anges därför som en viktig kontrollfunktion.⁸⁴

Utredningen motiverar sitt förslag med att understryka syftet med medling; dialogen och möte. Gottgörelse kan vara av ideell natur, t ex en överenskommelse hur parterna ska agera mot varandra i framtiden, men också av ekonomisk karaktär. Utredningen medger att frågor om skadestånd pga brott kan vara problematiska. Men i många fall är själva mötet tillsammans med en ursäkt tillräckligt och då torde ett gottgörelseavtal vara okomplicerat. Medlaren måste, enligt utredningen, därför vara delaktig och medverka till att parterna träffar ett avtal som inte får ett oskäligt innehåll. Avtalets innehåll ska utifrån brottet samt eventuell uppkommen skada vara rimligt och skäligt. Innebörden av dessa uttryck är inte helt klar men det torde kunna sägas att överensstämmelse mellan brottets art och den förpliktelse som åläggs förövaren ska finnas. Medlaren ska inte göra några skadeståndsrättsliga rimlighetsbedömningar. Komplicerade rättsliga bedömningar om skadestånd bör därför lämnas åt den ordinarie rättsprocessen. Utredningen framhäver att medlingsmötet inte ska förvandlas till ett förlikningsmöte. Samtidigt bör möjligheten att ingå också komplicerade avtal inte helt uteslutas. Som exempel på okomplicerade frågor som lämpar sig som avtalsinnehåll anges i propositionen ersättning för en trasig fönsterruta och en självrisk för en försäkring.⁸⁵ Utredningens exempel är ej tillräckliga för att kunna urskilja vilka kriterier som spelar roll i skälighetsbedömningen. Därför menar vissa att officiella riktlinjer hade varit önskvärda. Som lagen ser ut idag finns det inget som stoppar avtal som rör annat än okomplicerade och ostridiga situationer.⁸⁶

Ofta är personerna som deltar i medling under 18 år och saknar därför rättshandlingsförmåga enligt 9:1 FB vilket innebär att de inte själva kan ingå avtal om ekonomiskt ersättning eller om en arbetsprestation. I de fallen krävs att en förmyndare respektive vårdnadshavare godkänner avtalet.⁸⁷

3.3.2 Medlingens rättsliga verkningar

Medlingsavtal som fattas i Sverige leder inte till någon lagföring och medling är inte heller att se som ett straff. Det innebär att svensk rätt idag inte betraktar medlingsförfarande som en rättslig prövning. Avtalet får alltså inte rättskraft vilket i annat fall skulle innebära att avtalet sågs som ett rättsligt avgörande med bindande verkan. Den rättskraft domar och rättsliga avgöranden innebär har till följd att saken inte på nytt kan prövas, saken är slutligt avgjord. Medlingsavtalets rättsliga verkningar är istället beroende av

⁸⁴ Prop 2001/02:126 s 50

⁸⁵ Prop 2001/02:126 s 50 f

⁸⁶ Marklund, Linda, Ett brott - två processer: medling vid brott och unga lagöverträdare i straffprocessen, s 203

⁸⁷ Prop 2001/02:126 s 51

vilket innehåll parterna ger avtalet.⁸⁸ Då gottgörelseavtalets rättsliga verkningar kan vara något oklar är det viktigt att i avtalet ta med en klausul som reglerar framtida anspråk.⁸⁹

I de fall ett avtal mellan gärningsmannen och brottsoffret täcker ekonomisk ersättning ersätter det målsägandes skadeståndsanspråk mot gärningsmannen. Avtalet ger målsäganden en möjlighet att genom en civilrättslig process utkräva att gärningsmannen fullföljer avtalet.⁹⁰

Ett avtal som uppkommit genom medling kan också få straffrättsliga följder. Åklagaren har nämligen en möjlighet att använda medlingsavtalet som ett bevisfaktum på vilket ett beslut om åtalsunderlåtelse kan grundas på. Åklagaren kan också i ett senare skede återkalla underlåtelsen och ta upp målet till prövning om gärningsmannen inte uppfyller medlingsavtalet.⁹¹

Vidare kan medlingsförfarandet få betydelse då domstolen ska bestämma påföljd. I kap 30 § 4 1st BrB stadgas att domstolen vid val av påföljd ska beakta alla omständigheter som kan tala för en lindrigare påföljd än fängelse. Även i straffmätningen kan medling få betydelse genom kap 29 § 5 BrB vari det anges att ett billighetsskäl kan vara omständigheten att gärningsmannen sökt avhjälpa, förebygga eller begränsa skadorna av brottet.⁹² Bestämmelsen ska sänka straffvärdet om gärningsmannen utfört dessa åtgärder av egen vilja och efter egen förmåga innan brottet har upptäckts. Från den här huvudregeln finns dock ett undantag för medling och rätten får därför beakta medling inom ramen för kap 29 § 5 BrB.⁹³

Det finns ett undantag då en överenskommelse om medling faktiskt får rättskraft enligt svensk rätt. Det handlar om tillfällen då överenskommelsen utgör en del av ett ungdomskontrakt, vilket innebär att den också blir del av rättens dom.⁹⁴

3.3.3 Medlingens ställning i rättsväsendet

Vad gäller medlingsförfarandets ställning i det svenska rättsväsendet i relation till den ordinarie straffprocessen i domstolen är läget idag oklart. I propositionen till medlingslagen uttrycks denna osäkerhet. Det anges att ytterligare utredning krävs på detta område. Utredningen samt remissinstanserna anser därför att det är för tidigt att införa medling som påföljd likaså att inrätta ett institut med villkorade åtalsunderlåtelser.⁹⁵

⁸⁸ Marklund, s 204 f

⁸⁹ Prop 2001/02:126 s 52

⁹⁰ Prop 2001/02:126 s 52

⁹¹ Marklund, s 205, Brå rapport handbok s 47 f

⁹² Marklund, s 205

⁹³ Att bestämma påföljd för brott, Martin Borgeke, s 176, 183 ff, Prop 2005/06:165 s 102

⁹⁴ Marklund, s 205 f

⁹⁵ Prop 2001/02:126 s 27

Utredningen antyder att den gärna ser att medling i framtiden får ett starkare genomslag i straffprocessen, något som dock de flesta remissinstanser ställer sig skeptiska till. Riksåklagaren (RÅ) anförde i sitt remissvar en rad betänkligheter angående att stärka medlingens position. RÅ menade att den i propositionen föreslagna regleringen av medling inte påverkar de möjligheter som redan tidigare fanns att beakta en medling vid påföljdsval samt straffmätning. RÅ uttrycker farhågor att om medling skulle utgöra en självständig grund för åtalsunderlåtelse skulle en rad viktiga principer och krav svårigen kunna uppfyllas. Kravet på förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet, som alla är väsentliga för straffrättslig lagstiftning, är svåra att tillgodose. Följden skulle bli att, då en medling kan komma till stånd först om både brottsoffer och gärningsman samtycker till det, ligger det i målsägandes händer att styra över vilket straffrättsligt förfarande som ska tillämpas. I förlängningen skulle gärningsmannen kunna försöka att påverka målsäganden i den ena eller den andra riktningen vilket i sin tur förtar principen om att det allmänna ensam ansvarar för de straffrättsliga sanktionerna som följer på ett brott. RÅ anför vidare att om den enda sanktionen som följer på ett brott blir ett sammanträde, en ursäkt och en åtalsunderlåtelse så skulle det i många fall vara ett alltför lindrigt ingripande. Samhället har också ett intresse av att brott beivras vilket helt skulle förbises i ovan nämnda situation.⁹⁶

Två brott som är av samma typ samt svårhetsgrad skulle kunna bedömas helt olika då medling av olika anledningar kommit till stånd i det ena men inte det andra fallet. Konsekvensen av ett brott försvinner då helt.⁹⁷

Utgångspunkten för utredningen har varit att medling bör användas i större utsträckning och som skäl för regeringens bedömning i denna fråga anges att det finns ett behov av att, till de traditionella reaktionerna som följer av brott, hitta alternativa metoder. Medling vore ett lämpligt alternativ. Men regeringen stämmer in i de svårigheter som RÅ påtalat även om den menar att dessa inte ska överdrivas. Regeringen menar att det torde vara möjligt att i framtiden göra medlingen till ett permanent inslag i systemet för påföljder. Enligt regeringen skulle en sådan utveckling vara positiv för dels brottsoffer men också för samhället överlag. Men som ovan angivits krävs mer underlag innan medlingen kan inta en starkare ställning i rättssystemet. Bl a krävs att medling redan nu används på ett konsekvent och strukturerat sätt.⁹⁸

Ngt måste göras, gammal ordning kan inte lösa, ngt nytt behövs och medling är ngt nytt! Medling i linje med rådande tanke om påföljder – reparativ grundidé, rättvisa. Rehabiliterande, reparerande/reparativ och retributiva kvaliteter i rättssystemet.

⁹⁶ Prop 2001/02:126 s 27 f

⁹⁷ Prop 2001/02:126 s 28

⁹⁸ Prop 2001/02:126 s 29

4 Komparation med Nordirland

4.1 Varför Nordirland?

Jag har valt att i den här framställningen jämföra Sveriges medlingsinstitut med den motsvarighet som tillämpas för unga lagöverträdare på Nordirland. De har ett unikt system där de använder sig av en process som de kallar för "Youth Conferencing".⁹⁹ Jag väljer att i den fortsatta framställningen översätta begreppet "Youth Conferencing" med ungdomsmöte. Nordirland har i större omfattning, än Sverige, reglerat dessa ungdomsmöten i lag.

4.2 Något om Nordirlands bakgrund

Läsaren bör ha Nordirlands bakgrund och oroliga historia i åtanke när den läser följande kapitel. Nordirlands historia är tumultartad och stridigheter dels mellan Irland och Storbritannien, men också mellan folkgrupper med olika religiös övertygelse har präglat dagens situation på Nordirland. Det fattades år 1998 en överenskommelse mellan Storbritannien och Irland och efter den dag, som kommit att kallas för "Good Friday", har arbetet med att bygga upp Nordirland påbörjats. Nordirlands befolknings uppfattning om myndigheter, såsom polis och domstolar, har inte varit positiv utan en fientlighet och ett misstroende mot dessa har funnits. Därför har det varit viktigt under tiden för uppbyggnad att en tillit för dessa institutioner etablerats. Dessa förhållanden har självklart påverkat lagstiftarens arbete.¹⁰⁰ Vi har inte samma bakgrund att förhålla oss till i Sverige.

4.3 Hantering av unga lagöverträdare på Nordirland

Brottsstatistik som bygger på anmälningar till polisen samt brottsofferundersökningar har visat att brottsligheten på Nordirland historiskt sett har varit relativt låg i jämförelse med England och Wales. På senare år har den dock ökat något. Straffregister från Nordirland visar att ungdomar ofta blir dömda för brott när de är unga för att sedan gå in i vuxenlivet och lägga den brottsliga verksamheten bakom sig. Det tyder på att det är vanligt att ungdomar under en övergångsfas testar gränser och ibland till och med begår brott. I takt med att dessa personer blir äldre och utvecklas så växer de ifrån brottsligheten. Dessa antaganden har påverkat hur den nordirländska rättsordningen hanterar unga personer som begår

⁹⁹ O'Mahony David, Campbell, Catorina International Handbook of Juvenile Justice, Chapter: Mainstreaming Restorative Justice for Youth Offenders through Youth Conferencing: The Experience of Northern Ireland, s 93 ff

¹⁰⁰ O'Mahony, Campbell, s 100, Restoring Justice Through Community Policing: The Northern Ireland Case, Margaret E. Martin, Criminal Justice Policy Review, vol 17 no 3, sept 2006, s 315

brott. Målsättningen med the Youth Justice System på Nordirland är att skydda befolkningen från ungdomars brottslighet samt undvika att unga personer återfaller i brottslighet.¹⁰¹

4.3.1 Fyra sätt för polisen att hantera unga personer då de begår brott

Northern Ireland Office (NIO) är ett departement som ansvarar för, och representerar, Nordirlands intressen i Storbritanniens regering. NIO ansvarar också för säkerheten på Nordirland.¹⁰² Youth Diversion Scheme (YDS) lanserades år 2003 som en administrativ instans inordnad under NIO. YDS verkar för att ungdomsbrottsligheten ska sjunka, för att ungdomar ska hålla sig från kriminalitet samt för att rättsystemet för ungdomar mellan 10 och 17 år ska fungera på ett effektivt sätt.¹⁰³

Enligt riktlinjerna som YDS ställt upp och arbetar utifrån finns det fyra sätt för polisen att hantera en situation då en person i åldern 10-17 år begår ett brott. Ett alternativ är att inte vidta några ytterligare åtgärder¹⁰⁴. Det beslutet bygger oftast på att det inte finns tillräcklig bevisning för att ett brott har begåtts eller att lagöverträdelsen var så trivial att det vore onödigt att ta processen vidare.¹⁰⁵

Polisen kan också tillrättavisa och varna¹⁰⁶ personen som begått brottet. Varningen utdelas av en specialtränad polis och det sker vanligtvis i en eller två föräldrars närvaro. Då omständigheterna runt ett brott är klarlagda och brottets art inte fordrar att ytterligare åtgärder vidtas så har polisen denna möjlighet. En tillrättavisning och varning registreras i straffregistret men finns kvar i endast 12 månader. Tidigare varningar kan få konsekvenser om en person begår brott igen.¹⁰⁷

Det tredje alternativet är att gärningsmannen formellt varnas¹⁰⁸. I det fallet måste gärningsmannen erkänna sig skyldig, det ska finnas tillräcklig bevisning för åtal samt att gärningsmannen och dennes ena eller båda föräldrar ger ett informerat samtycke till varningen. En representant från YDS är den som utdelar denna typ av varning och den registreras i straffregistret samt i 2,5 år. Om en person med en varning begår nya brott så tas den tidigare gärningen vidare till domstolen.¹⁰⁹

¹⁰¹ O'Mahony, Campbell, s 93 ff;

http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_justice_system/ 2012-05-10

¹⁰² <http://www.nio.gov.uk/index/about-the-nio.htm>, 2012-04-25

¹⁰³ http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_justice_system/youth_diversion_scheme/ 2012-04-25

http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/about_us/ 2012-04-25

¹⁰⁴ på engelska "no further action"

¹⁰⁵ O'Mahony, Campbell, s 95

¹⁰⁶ på engelska "informed warning"

¹⁰⁷ O'Mahony, Campbell, s 95

¹⁰⁸ på engelska "restorative caution"

¹⁰⁹ O'Mahony, Campbell, s 95

Fjärde och sista möjligheten är att polisen beslutar att gå vidare med brottet till domstolsprövning. Det alternativet väljs då det handlar om allvarlig brottslighet eller om gärningsmannen har varningar eller tidigare blivit dömd. Polisen lämnar över fallet till åklagaren som väljer att antingen begära ytterligare utredning av polisen, hänskjuta personen till en typ av ungdomsmöte; ”diversionary youth conference”, åtala personen eller att avsluta utredningen. Diversionary youth conference är en av två modeller på ungdomsmöten. Den andra är court-ordered youth conference.¹¹⁰ Nedan följer en förklaring av dessa två, samt en redogörelse för den lagliga regleringen av ungdomsmötena.

4.3.2 Reglering av ungdomsmöten i lag

4.3.2.1 Bakgrund

Ungdomsmöten för unga lagöverträdare på Nordirland regleras i Justice (Northern Ireland) Act 2002¹¹¹, nedan JA02. JA02 är en lag som därmed också utgör en del av Nordirlands primära rättskälla. Lagen skapades för att implementera de förändringar i rättssystemet som the Criminal Justice Review Group, i sin utredning ”Review of the Criminal Justice System in Northern Ireland”, påkallat. The Criminal Justice Review Group inrättades år 1998 och gruppen fick i uppdrag att genomföra en översyn av straffrättsystemet. Lagen består av 6 olika delar och för den här framställningen är del 4 av intresse. I fjärde delen återfinns en målsättning för straffrätten i den del den behandlar ungdomar samt vissa tillägg till sedan tidigare befintlig lagstiftning, bl a rörande ungdomsbrottslighet och reparativ rättvisa.¹¹²

4.3.2.2 Diversionary youth conference

När polisen har överlämnat ett ärende till åklagaren kan denne hänvisa fallet vidare för att ett ungdomsmöte ska komma till stånd, diversionary youth conference. Åklagaren kan hänskjuta egentligen alla typer av brott till ett ungdomsmöte. Samordnaren för mötet ska dock till åklagaren lämna en rekommendation för vidare handläggning. Åklagaren väljer sedan om denne vill följa rekommendationen. Rekommendationen kan vara antingen att inga fler åtgärder ska vidtas, att förfarandet ska fortsätta i vanlig ordning vid domstol eller att den unga förövaren är föremål för fortsatta ungdomsmöten och en plan för vidare handläggning har accepterats av förövaren. I de mest allvarliga fallen blir troligast rekommendationen att åklagaren ska ta vidare målet till domstol. I de fall fortsatta ungdomsmöten rekommenderas handlar det ofta om fall då en gärningsmans brottsliga verksamhet ska bromsas och stoppas. Ungdomsmöten kan ofta verka som en uppföljning av en person som tidigare varit i kontakt med polisen. Då åklagaren har hänskjutit ett fall ska ingen ytterligare åtgärd vidtas förrän samordnaren lämnar en

¹¹⁰ O’Mahony, Campbell, s 95, s 101

http://www.youthjusticeagency.ni.gov.uk/youth_justice_system/youth_diversion_scheme/ 2012-04-25

¹¹¹ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/26/part/4>, 2012-04-20

¹¹² http://www.nio.gov.uk/justice_ni_act_2002_explanatory_notes.pdf, p 4-5, 6-8, 2012-05-10

rekommendation om vidare handläggning i domstol eller om förfarandet med ungdomsmötet avbryts av någon anledning.¹¹³

För att ett ungdomsmöte ska äga rum krävs att två förutsättningar är uppfyllda. För det första måste gärningsmannen samtycka till mötet och för det andra måste gärningen vara erkänd. Skulle förutsättningarna inte uppfyllas ska fallet åter visas till åklagaren för vidare handläggning genom en ordinarie domstolsprocess. Vidare ska det aktuella brottet också vara av sådan typ som enligt nationella regler anses lämpligt för ungdomsmöten.¹¹⁴

4.3.2.3 Court-ordered youth conference

Ungdomsmöten kan initieras av en domstol. Faktum är att det finns situationer då domstolen *måste* hänvisa ett fall till ungdomsmöten. De allra flesta fall som handlar om ungdomsbrottslighet kommer att hänskjutas till ungdomsmöten. Det beror på att domstolen endast i tre fall inte ska initiera ett ungdomsmöte; om det för brottet är stadgat livstidsstraff, om lagen anger att brottet endast kan hanteras genom åtal samt brott som faller inom terroristlagstiftningen.¹¹⁵

Då en domstol hänskjuter ett fall till ungdomsmöten har rätten fastställt att personen är skyldig och kvar återstår att bestämma hur situationen bör hanteras. Att bli hänvisad till ungdomsmöten är inget straff i sig. Samordnaren kommer att lämna en rekommendation till rätten som innebär antingen att rätten ska utöva sina befogenheter och utdöma ett straff för gärningsmannen eller att ungdomen fortsatt kommer att delta i ungdomsmöten samt agera utifrån en uppgjord plan. Domstolen har sedan att begrunda rekommendationen och bestämma om den vill följa rekommendationen.¹¹⁶

Gärningsmannen måste även inför dessa ungdomsmöten samtycka till deltagande i ungdomsmöten.¹¹⁷

4.3.2.4 Generella regler för ungdomsmöten

I JA02 stadgas att ungdomsmöten i de här sammanhangen är ett eller flera möten vid vilka lämpliga sätt att hantera den unga gärningsmannen på ska utvärderas. JA02 är tillämplig i de fall gärningsmannen är 17 år eller yngre.¹¹⁸

The Youth Justice Agency är den ledande organisationen som hanterar och anordnar ungdomsmötena, både de som är istället för åtal samt de som är utdömda av domstol. Organisationen arbetar efter uppgjorda riktlinjer och den är under ständig kontroll av departementet, NIO.¹¹⁹

¹¹³ JA02, part 4, Section 58, Article 10A (2), (5)-(6); Justice (Northern Ireland) Act 2002 Explanatory Notes, no. 119-121; O'Mahony, Campbell, s 101 f

¹¹⁴ JA02, part 4, Section 58, Article (3)-(4)

¹¹⁵ JA02, part 4, Section 59, Article 33A (1)-(2)

¹¹⁶ JA02, part 4 Section 59, Article 33A (5), (9)

¹¹⁷ JA02, part 4, Section 59, Article 33A (6)

¹¹⁸ JA02, part 4, Section 57, Article 3A(1); Section 63,(1)

¹¹⁹ http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/about_us/operating_framework/, 2012-05-11, http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_justice_system/, 2012-05-11

Det som framkommer under ett ungdomsmöte, eller det faktum att ett ungdomsmöte har sammankallats, är inte tillåtet att i någon form av straffrättslig process använda som bevisning på att den unga personen är skyldig.¹²⁰

Vilka som ska närvara vid ett ungdomsmöte

För att ett möte ska kunna genomföras *krävs* det enligt lag att en samordnare, *motsvarande en medlare enligt svensk rätt*, (författarens markering) den unga gärningsmannen, en polis samt en lämplig vuxen medverkar vid mötet. Vidare finns det en bestämmelse som anger vilka som *kan* närvara på mötet. Dessa är bl a brottsoffret, eller representant för offret i de fall brottsoffret inte är en enskild person och en juridisk rådgivare som hjälper gärningsmannen. Vad gäller samordnare ska denna utses av the Secretary of State¹²¹. Det måste vara en person som arbetar inom socialtjänsten i Storbritannien eller på Nordirland. I praktiken har dessa personer också ofta erfarenheter från t ex tidigare anställningar inom kriminalvården. Angående ”lämplig vuxen” anges att en förälder eller vårdnadshavare till gärningsmannen anses rymmas i den kategorin. Om ingen av dessa av någon anledning kan eller vill närvara är en socialarbetare eller en annan ställföreträdare lämplig. Skulle inte heller någon från dessa kategorier ha möjlighet att delta säger lagen att i sista fall kan en ansvarsfull person som är över 18 år och som inte arbetar för polismyndigheten närvara vid mötet. Samordnaren kan också, då det kan vara av värde, utifrån en bedömning i varje enskilt fall, tillåta andra personer att hjälpa till med förberedelserna innan mötet med den unge gärningsmannen. En person kan anmodas att, utifrån ett speciellt syfte eller med en särskild uppgift utföra, delta i mötet.¹²²

Innan ungdomsmötet

The Youth Conference Service har upprättat en manual¹²³ utifrån vilken ungdomsmötena utgår. Däri anges att den utsedda samordnaren ska, innan det verkliga ungdomsmötet, ha haft kontakt med de som ska vara närvarande under mötet. Studier har visat att bäst resultat nås om parterna får tillräcklig med information och är förberedda inför mötet.¹²⁴

Så fort ett fall ha hänskjutits till att genomgå ungdomsmöte så sätts processen igång. Åklagaren ska nämligen ha fått en rapport inom 30 dagar om hur processen fortskrider. Samordnaren för mötet ska i bästa fall träffa gärningsmannen inom 5 dagar efter att målet nått denne. Vid första mötet informeras förövaren om vad det innebär att delta vid ungdomsmöten

¹²⁰ JA02, part 4, Section 57, Article 3A(9)

¹²¹ The Secretary of State är departementschef för Northern Ireland Office, <http://www.nio.gov.uk/index/faq/niofaq.htm>, 2012-05-14

¹²² JA02, part 4, Section 57, Article 3A, (2)-(4), (6), (8); O'Mahony, Campbell, s 103

¹²³ Youth Justice Agency, 2003

¹²⁴ O'Mahony, Campbell, s 103 f

samt tillfrågas om denne samtycker till att medverka. Om samordnaren skulle anse att den unge förövaren inte är lämplig för ungdomsmöten, vilket kan ha sin grund i t ex missade för-möten, ska samordnaren rapportera det till den myndighet som har överlämnat fallet.¹²⁵

Första när förövaren har samtyckt till att medverka vid ett ungdomsmöte och denne anses lämplig för detsamma så informeras brottsoffret samt tillfrågas om denne också vill medverka. Informationsmaterial ska delas ut till alla parter som har möjlighet att delta.¹²⁶

Vid ungdomsmötet

Riktlinjerna för ungdomsmötet är till viss del flexibla för att utrymme ska lämnas åt att kunna anpassa mötet på lämpligt sätt utifrån deltagande parter. Praktiskt fungerar det oftast så att man under mötet går igenom två delar; samtal runt den brottsliga handlingen och vilka konsekvenser och vilken inverkan den gjort för t ex brottsoffret, samt en del då samtalet handlar om vad som kan göras för att reparera och återställa det som hänt.

Åtgärdsplaner

Målet med att hålla ungdomsmöten är att de ska resultera i en ”youth conference plan”, åtgärdsplan. Med det förstås ett förslag som samordnaren för mötet har skapat och som ska innehålla åtgärder av olika slag som gärningsmannen ska vidta. Enligt lag måste en åtgärdsplan innehålla ett eller flera av följande åtaganden för den unga personen. Det kan handla om att be om ursäkt till brottsoffret eller annan person som har påverkats av gärningen, att reparera den skada som åsamkats antingen en person eller samhället i stort eller att ekonomiskt ersätta den som drabbats av brottet. Den unga förövaren kan åläggas att underkasta sig tillsyn av en vuxen, utföra samhällstjänst eller liknande obetalt arbete samt delta i aktiviteter med inriktning på t ex att hantera ett brottsligt beteende och utbildning om missbruk. Åtgärdsplanen kan också föreskriva att den unga personen går med på begränsningar av dennes normala vistelseområde och dennes vanliga uppträdande. Slutligen kan gärningsmannen låta sig undergå behandling för missbruk eller för psykisk ohälsa. I åtgärdsplanen ska också en tidsgräns anges, inom vilken lagöverträdaren ska ha utfört de förpliktelser som återfinns i planen. Tidsramen får inte vara längre än ett år och ett datum från vilket tidsramen ska börja gälla ska fastslås.¹²⁷

Åtgärdsplanen ska skickas tillsammans med en rekommendation, se ovan, till åklagaren eller domstolen, beroende av vilken typ av möte det rör sig om. Åklagaren har att antingen acceptera planen vilket innebär att en markering om detta görs i gärningsmannens brottsregister även om det inte ses som en dom. Om åklagaren avvisar planen, alternativt att det inte finns en plan som parterna är överens om, kan åklagaren välja att ta upp fallet och

¹²⁵ O'Mahony, Campbell, s 103 f

¹²⁶ O'Mahony, Campbell, s 103 f

¹²⁷ JA02, part 4, Section 57, Article 3C(1), (4)-(6)

gå vidare genom det ordinarie domstolsförfarandet. Domstolen inväntar ett besked från samordnaren för ungdomsmötet. I de fall domstolen accepterar en rekommendation från samordnaren som innebär att gärningsmannen ska vara föremål för fortsatta möten beslutar rätten att den uppgjorda åtgärdsplanen blir en *youth conference order*. Beslutet registreras i straffregistret som en dom. För att planen ska vara proportionerlig har domstolen en möjlighet att korrigera i planen, t ex vad gäller antal timmar samhällstjänst som ska utföras av den skyldige. Domstolen kontrollerar planens innehåll och planen ska bara antas om brottet motiverar innehållet i planen.¹²⁸

Ungdomsmötet kan avbrytas

Som tidigare angett måste gärningsmannen lämna sitt samtycke att delta i ungdomsmöten. Denne har dock också rätt att närsomhelst under process dra tillbaka sitt samtycke vilket givetvis innebär att mötet avslutas och samordnaren får då rapportera det tillbaka till åklagaren eller domstolen. Detsamma gäller om den unga förövaren drar tillbaka sitt erkännande av den aktuella händelsen. Vid ungdomsmöten som härletts från en domstol kan samordnaren också göra bedömningen att vidare möte skulle vara till ingen nytta då gärningsmannen av någon anledning inte samarbetar.¹²⁹

Bristande efterlevnad av åtgärdsplanen

Samordnaren för ett ungdomsmöte ska vara uppmärksam på om den unga gärningsmannen inte är tillmötesgående under processen. Samordnaren ska också söka anledningen till den unga gärningsmannens motsträvan till att samarbeta och att efterleva den uppgjorda åtgärdsplanen. Om det handlar om en medveten motvilja från gärningsmannens sida kan först ett nytt möte anordnas för att hantera den situationen. Om ingen förbättring sker finns det olika åtgärder att vidta. Om det handlar om en process som åklagaren har startat ska denne få en redogörelse om situationen. Åklagaren kan då ta fallet vidare till domstolen som i sin tur kan ge order om ungdomsmöten, court-ordered youth conferences. En och samma gärning kan alltså bli föremål för ungdomsmöten initierade av både åklagaren och domstolen.¹³⁰

Om den unga förövaren är föremål är ungdomsmöten som domstolen har givit i uppdrag och i det fallet inte samarbetar eller inte följer åtgärdsplanen som domstolen fastslagit kan domstolen vidta vissa åtgärder. På grund av det bristande efterlevandet av *youth conference order* kan domstolen straffa gärningsmannen med t ex en *attendance centre order* eller en *community service order*¹³¹. Dessutom kan domstolen återkalla *the youth conference order*, göra ändringar i densamma eller förlänga tiden inom vilken gärningsmannen ska infria dess åtaganden. I de fall domstolen återkallar the

¹²⁸ O'Mahony, Campbell, s 106 f

¹²⁹ O'Mahony, Campbell, s 107

¹³⁰ O'Mahony, Campbell, s 107 f

¹³¹ kan översättas med att den unge personen åläggs att närvara vid en särskild skola, inrättning, samt åläggas att utföra samhällstjänstliknande uppgifter

youth conference order kommer förövaren att dömas i domstolen som om brottet just begåtts. Skulle ändringar av någon form göras krävs gärningsmannens samtycke till dessa.¹³²

4.3.3 Utvärdering av verksamheten på Nordirland

Verksamheten med ungdomsmöten på Nordirland har genomgått viss utvärdering. I en rapport genomförd vid Institute of Criminology and Criminal Justice, School of Law, ¹³³ *Queen's University, Belfast* resultat från denna verksamhet. Nedan återges några av utfallen av undersökningen.¹³³ Fotnot gäller för hela 4.3.3.

I rapporten går att läsa att av de 50 st ärenden som överlämnades till ungdomsmöten härstammade 34 % av dessa från åklagaren och resterande 66 % från domstolarna. Av förövarna som fick möjlighet att delta i ungdomsmöten via domstolen tog 66 % tillvara den chansen.

Vidare anges det att av de 50 st ärenden som utvärderats så resulterade 74 % i att ungdomsmöten sammankallades och genomfördes. Resterande fall hänvisades tillbaka till varifrån de kom på begäran av antingen samordnaren eller gärningsmannen.

I 62 % av fallen deltog offret på ett eller annat sätt. Nästan hälften av dessa var brottsoffer och i nästan lika många fall var det en representant för brottsoffret. I 5 av de 23 ungdomsmötena där brottsoffret själv deltog hade denne med sig en familjemedlem som stöd.

Vad gäller åtgärdsplaner anges i rapporten att i alla utom 2 av fallen som ett brottsoffer var närvarande vid erhöll brottsoffret en ursäkt från förövaren. Men också de möten där brottsoffret inte deltog resulterade i ursäkter från förövaren. Närmare bestämt så ingick någon form av ursäkt i 84 % av alla åtgärdsplaner. I bara 8 % av alla åtgärdsplaner ingick någon form av straff. Däremot fanns det ett inslag av reparation eller återbetalning i över 3 fjärdedelar av alla åtgärdsplaner.

Av gärningsmännen ansåg 65 % att åtgärdsplanen var proportionerlig utifrån den begångna gärningen. Vidare ansåg 91 % respektive 90 % av dessa att åtgärdsplanen var "rättvis" eller "väldigt rättvis" för gärningsmannen respektive offret. Av brottsoffren ansåg 67 % att proportionalitet fanns i åtgärdsplanen samt 89 % respektive 81 % tyckte att planen var "rättvis" eller "väldigt rättvis" för förövaren respektive

¹³² O'Mahony, Campbell, s 108

¹³³ Interim Evaluation of the Northern Ireland Youth Conferencing Scheme, Helen Beckett, Catriona Campbell, ~~David O'Mahony~~ Jonathan Doak, Institute of Criminology and Criminal Justice, School of Law, ~~Queen's~~ *Queen's University, Belfast* N 10 Research and Statistical Bulletin 1/2005

brottsoffret.

Anmärkningsvärt är att alla åtgärdsplaner som efter att ungdomsmöten kommit till stånd skickats tillbaka till åklagaren accepterades av åklagaren utan ändring. För de planer som skickades tillbaka till domstolen godkändes 59 % av dessa, 18 % beviljades efter några ändringar och i 23 % av fallen ersattes åtgärdsplanen med en alternativ form av omhändertagande av gärningsmannen.

Avslutningsvis understryks det i rapporten att det är inledningsfasen av användandet av ungdomsmöten som har undersökts. Utvecklingen går vidare och en del av bristerna som påtalats av inblandade parter är redan åtgärdade. Överlag har införandet gått bra och den största delen av alla deltagare i studien har gett positiv återkoppling och säger att de skulle rekommendera ungdomsmöten för andra som befinner sig i deras situation.

4.3.4 Korta fakta om situationen idag

Verksamheten med ungdomsmöten startade år 2003 i och med att JA02 trädde i kraft. Från den 1 december 2006 kan ungdomsmöten nu erbjudas i varje domstol på Nordirland. Vid domstolarna är nu en *youth conference order* den vanligaste åtgärden vad gäller ungdomar som lagförs.¹³⁴

Nedan tabell visar hur många fall som hänskjutits från åklagaren respektive domstolarna under tiden mellan december 2003 och januari 2008.¹³⁵

Tid	Via åklagare	Via domstol	Total
dec 03 – mar 05	86	196	282
2005/06	298	145	443
2006/07	504	794	1,298
apr 07 - jan 08	670	979	1,649
Total	1,558	2,114	3,672

Verksamheten med ungdomsmöten har utvecklats och teknikerna för de har förfinats. Modellen har beskrivits som ledande i världen vad gäller att hantera ungdomsbrottslighet och den oro som brottsoffer ofta känner.¹³⁶

¹³⁴ http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_conference_service/about_us/progress/, 2012-05-10

¹³⁵ http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_conference_service/about_us/progress/, 2012-05-10

¹³⁶ http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_conference_service/about_us/progress/, 2012-05-10

5 Reparativ rättvisa

De bakomliggande teorierna för medling utgör inte en elementär del av min framställning, men jag anser att det är nödvändigt att säga något om reparativ rättvisa¹³⁷ då den utgör den teoretiska grunden för medling.¹³⁸

Jag rekommenderar Andreas Karlgrens examensarbete om läsaren vill ha en djupare analys av ämnet.¹³⁹

5.1 Bakgrund och definition

Begreppet ”restorative justice” tycks ha etablerats genom ett forskningsprogram (victim-offender reconciliation program) som lanserades i Kanada år 1974. Medlingsverksamheten spreds och utvecklades både teoretiskt och praktiskt vilket på 1990-talet innebar att begreppet reparativ rättvisa ställdes i kontrast till retributiv rättvisa.¹⁴⁰

Utvecklingen i svensk rätt har gått från en retributiv rättviseteori där bestraffandet var i fokus till en reparativ rättviseteori med mindre bestraffande drag. Väsentligt för den reparativa rättviseteorin är att det är parterna som tillsammans ska enas om omständigheterna i det enskilda fallet och de ska i möjligaste mån nå en gemensam lösning. En del anser att det vore dumt att försöka definiera begreppet reparativ rättvisa. Risken är att definitionen blir för stel och därmed slutgiltig. Andra menar att det skulle utveckla teorin och stärka den reparativa rättvisans ställning.¹⁴¹ Den definition som internationellt är mest framstående är den som Tony Marshalls arbetat fram. Den lyder:

”Restorative justice is a process whereby all the parties with stake in a particular offence come together to resolve collectively how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future”¹⁴²

Howard Zehr, som av många anses som grundare av teorin reparativ rättvisa, har också en definition för vad reparativ rättvis innebär:

”Restorative justice is a process to involve, to the extent possible, those who have a stake in a specific offence and to collectively identify and address harms, needs, and obligations, in order to heal and put things as right as possible”¹⁴³

¹³⁷ engelsk term: restorative justice

¹³⁸ Marklund, s 43

¹³⁹ Karlgren, Andreas, Examensarbete: Medlingslagen, en del av ett rättssystem i förändring – Revolution eller reaktion i juridiken? Ht 2007

¹⁴⁰ Braithwaite, John, Restorative justice & responsive regulation, s 8

¹⁴¹ Marklund, s 46, s 49

¹⁴² Braithwaite, John, Restorative justice & responsive regulation, s 11

¹⁴³ Zehr, Howard, The little book of restorative justice, s 37

Definitionerna visar att den reparativa rättviseteorin lägger tyngdpunkt på parter som berörs av brottet – brottsoffer, gärningsperson och samhället. För den retributiva rättvisan hade tyngdpunkten legat på vilken lag som brutits, vem som brutit mot lagen samt vilket straff denne förtjänar.¹⁴⁴

Reparativ rättvisa synes vara ett mycket vitt begrepp och termen bör förstås som en samling principer utifrån vilka samhällelig bestraffning bör genomföras. Principerna kan tydliggöras genom att utifrån vissa begrepp; offret, gärningsmannen, samhället och brottet, förklara den reparativa rättvisans syn på straffprocessen.¹⁴⁵

Offret

Den reparativa rättvisan menar att konflikten genom ett ordinarie domstolsförfarande stjäls från de som berörs av den. Offret kan känna sig ignorerad och försummad. Det är individen som är drabbad och fokus ska vara på offret och dennes kontext. Offret har ett behov av att bli myndiggjord, att få information samt att få upprättelse och reparation för eventuella skador.¹⁴⁶

Gärningsmannen

Till skillnad från den klassiska synen på gärningsmannen menar den reparativa rättvisan att gärningsmannen faktiskt vill göra rätt för sig. Genom att förövaren hålls ansvarig för offrets lidande förväntas en återintegrerad skam inträda som i sin tur antas väcka en vilja hos förövaren att själv vilja ändra sitt beteende. En ansvarstagande gärningsman anges som något positivt för offret, bättre för samhället samt bättre för gärningsmannen.¹⁴⁷

Samhället

I sammanhanget finns det några mot varandra stridiga åsikter som säger att samhället å ena sidan försöker att stjäla konflikten från offret som äger den och å andra sidan att samhället kan vara berört av brott och därmed inta rollen som ett sekundärt offer. Samhället anses ha ett ansvar för offer och gärningsmän att ingripa om brott begås. Det är inte samhällets hämnd som är central utan samhället ska istället möta offrets och gärningsmannens behov.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Marklund, s 50

¹⁴⁵ Medling i brottmål som en del av det svenska straffrättssystemet, A Karlgren och H Örnemark-Hansén, Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab, nr 2, 2009, s 159

¹⁴⁶ Zehr, s 14 f

¹⁴⁷ Zehr, s 16

¹⁴⁸ Zehr, s 117 f; Medling i brottmål som en del av det svenska straffrättssystemet, A Karlgren och H Örnemark-Hansén, Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab, nr 2, 2009, s 161

Brottet

För den reparativa rättvisan innebär ett brott en kränkning av människors relationer. Av störst intresse är inte brottets materiella sanningsfråga utan istället hur de som berördes kände och upplevde situationen.¹⁴⁹

5.2 Reparativ rättvisa och medling

Medling är en typ av reparativ process. Det innebär att syftet med medling kan beskrivas med följande punkter:

- minska negativa konsekvenser av brottet,
- upprättelse för den brottsutsatte, bland annat genom att denne kan få svar på frågor, en ursäkt och ibland ersättning för faktiska kostnader,
- återintegrering av gärningspersonen i samhället,
- ett brottsförebyggande arbete.¹⁵⁰

Det finns en del forskningsresultat som visar hur medling påverkar gärningspersonen samt offret. Dock är det svårt att presentera en entydig bild av dem. Det kan sägas att vad gäller återfall i brott efter att gärningspersonen genomgått medling är en svår fråga då orsaker till återfall inte sällan är fler än en. Läsaren bör också ha i minnet att minskning av återfall inte är det enda syftet med medlingen. När det handlar om att minska konsekvenserna av ett brott så är gärningsmannens och brottsoffrets känslor och upplevelser av stor betydelse. I de fall dessa genom medling får en chans att diskutera, bearbeta och till slut också att gå vidare efter en traumatisk händelse måste medlingsförfarandets syfte anses vara uppfyllt.¹⁵¹

Ett sätt att se hur reparativ medlingen faktiskt är erbjuds av Van Ness och Strong. De utgår från 4 olika parametrar utifrån vilka medlingsprocessen ska bedömas och graderas. Parametrarna är:

- möte
- gottgörelse
- återintegrering
- inkludering¹⁵²

Van Ness och Strong menar att medling som erbjuder samtliga parametrar fullt ut är att betrakta som ett reparativt system. För svensk del anges det att parameter ett och två uppfylls i det närmaste fullt ut. En del av de begränsningar som den svenska lagstiftningen ställer upp gör att den tredje och fjärde parametern inte fullt ut når upp till en tillräcklig nivå. Ett problem som framhålls är, vad gäller återintegrering som gäller för båda parterna, att

¹⁴⁹ Medling i brottmål som en del av det svenska straffrättssystemet, A Karlgren och H Örnemark-Hansén, Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab, nr 2, 2009, s 161

¹⁵⁰ Marklund, s 230

¹⁵¹ Marklund, s 230

¹⁵² Marklund, s 232

brottsoffret kan uppleva att ett visst ointresse är riktat mot densamma. Det kan bero på att brottsoffret inte blir kontaktad om gärningsmannen inte vill genomgå medling. Frågan om i vilken omfattning återintegrering kan förekomma under de korta mötet/mötena, särskilt om inte alla berörda parter medverkar vid medlingen, gör också att tredje punkten inte uppfylls fullt ut. Vad gäller inkludering kan sägas att det svenska systemet erbjuder en typ av reparativ process, för en särskild grupp människor och för vissa brott. Det kan sägas att om inbjudan till medling var tydligare samt gick ut till personer på en bredare basis så hade det reparativa inslaget ökat.¹⁵³

Slutsatsen att dra utifrån ovan resonemang torde vara att medling i Sverige, om än inte fullt ut så i alla fall måttligt, uppfyller det reparativa syftet.¹⁵⁴

¹⁵³ Marklund, s 232 ff

¹⁵⁴ Marklund, s 235

6 Analys

I min analys kommer jag att börja med att säga något om varför medling borde få större genomslag i den svenska processrätten. Sedan kommer jag att reflektera över dagens svenska medlingsverksamhet. Jag följer upp med att belysa delar av Nordirlands system och därefter ämnar jag redogöra för vad jag tycker är lämpliga förändringar att göra i det svenska systemet. De krav som Europadomstolen ställer upp kommer att inkluderas i min diskussion om förändringar i svensk rätt då förändringarna inte får strida mot konventionen. Då kommer jag också att ta upp andra internationella dokument som också påverkar den svenska rätten. Tillslut följer en diskussion om vilken betydelse den nu gällande principen inom EU har för medlingsverksamheten i Sverige.

6.1 Varför medling?

Innan jag presenterar på vilket sätt jag tycker att den svenska medlingsverksamheten ska förändras är det lämpligt att säga något om varför vi ens ska ha medling i någon form.

I kapitel 5 av min framställning har jag resonerat kring begreppet reparativ rättvisa. I Sverige har straffprocessen länge präglats av retributiva värderingar där samhället har varit offer för de brott som begåtts och till vilket en påföljd sedermera ska bestämmas. I Sverige är det domaren som ska komma fram till vad i sak har hänt och vilken påföljd som ska följa. Processen kan av vissa uppfattas som högtidlig, stel och ibland kan den uppfattas som ett skådespel. Jag tycker, i enlighet med den reparativa rättvisans grundläggande uppfattning, att det är viktigt att de som faktiskt är berörda av den brottsliga gärningen, dvs också processen, ska känna sig trygga med den process de går igenom. Risken är stor att t ex två unga personer som har varit med om samma händelse och sedan när de i domstolen sitter på olika sidor berättar om två olika händelseförlopp känner sig förbisedda. Av olika anledningar är det endast det juridiskt relevanta omständigheterna som får gehör i domstolen. Och så ska det kanske vara, men för att dessa två ungdomar ska kunna gå vidare efter denna händelse krävs att de fått bearbeta vad de har varit med om. Brottsoffret kanske upplevde att domaren avbröt honom när han berättade om hur han mått under senaste tiden. Och inte blir det bättre när domen kommer på posten och inte ett ord av vad han sagt i rätten står med där. Steget till att den här killen får uppfattningen av att ingen har lyssnat till honom är inte långt.

Jag menar att det finns uppenbara fall då medling är det bästa alternativet. Parterna får en chans att prata med varandra direkt istället för genom varsitt ombud. Det finns utrymme att prata om precis vad de anser är viktigt. Även om jag kan anse att domstolsprocessen som den ser ut idag kan ha en avskräckande påverkan på dem som en gång varit där, så tror jag att samtal

och förståelse i längden är den bästa medicinen både för brottsoffret och för gärningsmannen.

6.2 Medlingsverksamheten i Sverige

Som jag har redogjort för ovan så styrs medlingsverksamheten i Sverige av en ramlag vilket innebär att verksamheten ser olika ut. Det innebär att medlingen i sig ser annorlunda ut, men också att rutinerna för användningen av medling är olika. Sammanfattande kan sägas att medlingen i Sverige utgör ett komplement till den ordinarie domstolsprocessen.

När medlingslagen skulle införas var regeringen samt ett antal remissinstanser överens om att medlingens ställning i rättsväsendet krävde ytterligare utredningar. Jag anser att medlingsinstitutet idag teoretiskt har en tydlig placering i rättsväsendet – det är ett komplement som kan användas när det anses lämpligt. Jag anser att medling har en svag ställning. Även om medling kan innebära att en domstolsprocess inte kommer tillstånd, då pga åtalsunderlåtelse, så har medlingsförfarandet inte ersatt en ordinarie process fullt ut och därför kan medling inte fullt ut kallas för ett alternativ. Nedan kommer en jämförelse med det system som tillämpas på Nordirland och då blir detta än mer tydligt.

Medlingslagen sätter upp mycket få begränsningar för medlingen vilket borde innebära att det är vanligt med medling i Sverige. Så är dessvärre inte fallet. Min bestämda uppfattning är att det beror på avsaknaden av tydliga riktlinjer. Det har skapats en osäkerhet och för att råda bot på den krävs grundläggande nationella handlingsprogram. T ex finns det ingen given myndighet som måste initiera en medling. Osäkerhet råder också för de som är aktiva som medlare. Lagen ger lite vägledning om vem som är lämplig medlare och vilka krav som ska ställas på denne. Angående hur regleringen för medling ska se ut kan nämnas Peczeniks teori om att rättskipning och myndighetsutövning måste baseras på en avvägning mellan förutsebarheten och andra etiska värden. Han anger att om förutsebarheten blir alltför förankrad i lagen så krävs det att avkall görs på andra etiska värden.

”En mycket exakt lagstiftning...skulle kunna göra lagen orättvis”¹⁵⁵

Risken med en alltför styrd medlingsprocess skulle alltså kunna innebära att den inte kan anpassas utifrån varje enskilt fall. Den ramlag som nu styr ger medlaren ett stort utrymme att anpassa processen utifrån parterna. Jag vill påstå att det finns några delar av processen som jag menar kan regleras ytterligare utan att rammen för medlingen blir för stel, t ex vad gäller utbildning för medlaren och tidsramar för förfarandet. Mer om dessa längre fram.

¹⁵⁵ Peczenik, s 94 f

Europakonventionens art 6 tillämplighet på medlingsförfarandet

Viktigt att poängtera är vilken tillämplighet Europakonventionen har på medlingsprocessen. Svensk medling skiljer sig från den definition av medling som anges i en del internationella dokument, t ex Europarådets rekommendation, Recommendation No. R (99). Därin anges att det som framkommer under ett medlingsmöte inte på något sätt får användas i en framtida process. I Sverige ställs istället krav på ett erkännande innan medling kan bli aktuellt. För de processer som eventuellt följer, är detta en tydlig indikator på att den då tilltalade personen är skyldig. Enligt rekommendationen är det tillräckligt att parterna är överens om de grundläggande omständigheterna. Svensk rätt skiljer sig också i frågan vilka krav som ställs på den som är medlare, samt angående hur tydliga reglerna för medlingen ska vara. I Sverige saknar vi också ett kontrollsystem för medlingsverksamheten vilken anges i rekommendationen att det ska finnas.

Dessa omständigheter tillsammans med att resultatet av medlingen inte har samma rättsverkan som en dom gör konventionens tillämplighet lite osäker. Det är ändå så att Europakonventionens rättssäkerhetsregler omfattar svensk medlingsprocess samt annan typ medling. Konventionen ska tolkas bokstavligen och lika så ska Europarådets rekommendation vara det anges att rättssäkerhetsgarantierna också ska gälla för medling. Det får till följd att medlingen är en straffprocess med en efterföljande påföljd i konventionens mening även om medling utifrån svensk lag kan tyckas skilja sig från den typen som är beskrivs i Europarådets rekommendation.

6.3 Jämförelse mellan svensk och nordirländsk rätt

På Nordirland finns alltså två olika typer av medling, eller ungdomsmöten som de kallas där; en som är alternativ och en vars karaktär snarare kan ses som en påföljd vilket skulle kunna antyda att den typen är ett alternativ till det ordinarie förfarandet. Den förra typen är den som närmast kan liknas vid den svenska och den senare är den som jag kommer att lägga mest vikt vid. Domaren har en skyldighet att, denne måste, hänskjuta ungdomsmål till medling. Det finns tydliga regler för de två systemen vad som händer i olika situationer, t ex när parterna är oeniga, om någon av parterna drar tillbaka sitt samtycket osv. Motsvarighet saknas i svensk rätt. Jag menar att det är eftersom att Nordirland har stadgat ramarna för detta förfarande så pass långtgående i lag är det lättare att tillämpa systemet. Inom doktrin som behandlar Nordirlands system nämns att varje ungdomsmöte måste anpassas utifrån parterna. Alltså är inte förfarandet, utan bara ramarna, fastställda i lag.

En stor skillnad som kan belysas är villkoren för att medling ska kunna komma till stånd. I Sverige krävs att både gärningspersonen och offret samtycker och deltar i medlingen. Det krävs det inte enligt nordirländsk rätt. Gärningspersonen måste lämna ett informerat samtycket. Nordirland har till

och med anpassat material som går ut till ungdomarna så att de vet vad de samtycker till. Sveriges system med att både gärningsperson och brottsoffer måste samtycka till medling kan få vissa konsekvenser. Som jag har redogjort för ovan så är förutsebarhet en viktigt straffrättslig princip. Den kan sägas innebära att en person ska veta vad som händer om denne skulle begå ett brott. Vad gäller medling i Sverige så läggs avgörandet i händerna på målsäganden vilket innebär att principen om att straffrätten ska styras av statsmaktens raseras. Makten förskjuts från staten till individen. Det är en utveckling som inte är bra. Vidare utgör detta ett problem då oskuldspresumtionen i 6.2 Europakonventionen bryts i och med att gärningsmannen gått med på medling. Fallet tas inte upp till prövning i sak och det innebär att gärningspersonen presumeras vara den skyldige. Ett problem som kan dyka upp det är att en gärningsman i Sverige samtycker till medling bara för att slippa bli dömd av domstolen. På Nordirland finns inte den möjligheten då samordnaren för mötena hela tiden rapporterar tillbaka till den myndighet som hänskjutit fallet. Åklagaren, alt domstolen, har då möjlighet att ta ställning till den uppgjorda åtgärdsplanen och kan både ändra eller underkänna den. I svensk rätt finns en vag bestämmelse om rapporteringsskyldighet för en medlare till åklagaren.

I Europakonventionen anges att en prövning ska ske inom skäligen tid och i rekommendationen, Recommendation No. R (99), sägs att en tidsgräns ska anges och inom vilken medling ska komma till stånd. Också i det hänseendet misslyckas Sverige samtidigt som Nordirlands reglering anger två olika tidsgränser; en inom vilken samordnaren för mötet ska kontakta gärningspersonen samt en inom vilken samordnaren ska rapportera tillbaka till hänskjutande myndighet.

Vidare har Nordirland instiftat *youth conference orders*. Deras rättsliga status är betydligt högre än ett gottgörelseavtal enligt svensk rätt. Det är domstolen som agerar om gärningspersonen inte uppfyller kraven i planen till skillnad från i Sveige där avtalet får civilrättslig verkan vilket i sin tur innebär att brottsoffret kan stämma in gärningspersonen i en ny process. Gottgörelseavtalet kan också utgöra ett bevisfaktum som läggs till grund för åtalsunderlåtelse. Men det är fortfarande en skillnad mellan de två, en *youth conference order* utgör självständigt en dom, ett gottgörelseavtal är endast en del av grunden till ett beslut som åklagaren fattar.

6.4 Medling i Sverige i framtiden

Många stora förändringar i rättsväsendet kräver tålamod hos dem som ska införa dem. Jag tror att just det faktum spelade roll när medlingslagen skulle införas. Nu har lagen funnits i 10 år och kanske är rättsordningen redo för en förändring.

De rättssäkerhetsgarantier som ställs upp i Europakonventionens art 6 ska utgöra en yttre ram för vilka minimikrav en domstolsprövning ska uppfylla. Om vi då tänker oss att medlingsinstitutet ska passa in där kan en del svårigheter direkt identifieras. I 6.1 anges bl a att en domstol ska pröva en

anklagelse för brott, att domstolen ska vara oavhängig och opartisk. Som angivits i 2.3.5, finns det en möjlighet för gärningspersonen att avsäga sig sina rättigheter. Vad Europadomstolen understrukt är dock att avsägandet måste ske frivilligt och det måste vara tydlig samt kommit klart till uttryck.

Både enligt svensk och nordirländsk rätt finns ett krav att gärningspersonen måste samtycka till medling respektive ungdomsmöten. I Nordirländs lag anges tydligt att det ska vara ett informerat samtycke, dvs personen måste ha förstått vad den samtycker till. Nordirland arbetar också utifrån nationella riktlinjer vari det står att samordnaren för mötena ska prata med parterna först samt ge ut information om vad det handlar om. Enligt min mening måste de förutsättningarna uppfylla kravet på att avsägande av ens rättigheter ska ske frivilligt, det ska vara tydligt samt kommit klart till uttryck. Vidare stadgas att ett lämnat samtycke närsomhelst kan tas tillbaka och medlingen/mötet måste avbrytas omgående.

Andra problem som tycks uppstå är kraven i Europakonventionen om en offentlig rättegång, om kravet på en offentlig dom med tillhörande domskäl. Att frånga dessa principer betonar den förskjutning som medlingsförfarandet innebär, nämligen från staten mot individen. Frågan är: om rätten till privatliv kan läka denna brist alternativt: i hur lång utsträckning ska det vara möjligt att avsäga sig rättigheter?

Art 6 i Europakonventionen anger att varje person ska ha rätt till ett ombud och då ska det vara möjligt även vid medling. Enligt den svenska rätten finns möjligheten men än en gång, ramlagen sätter få gränser.

Dagens medlingsförfarande brister på ett antal punkter gentemot de krav Europakonventionen ställer upp. Därför måste Sverige agera och ta ett helhetsgrepp om medlingsförfarandet. Det krävs dels ett tydligare syfte och mål, det krävs nationella riktlinjer för att de ska vara möjligt att förutse vad medling skulle innebära för en enskild individ. Men det krävs också att medlingsförfarandet placeras in i relation den traditionella processen.

Jag anser att även om medlingsförfarandet idag har vissa rättsäkerhetsbrister så kan vi ta lärdom av t ex Nordirland för att hitta ett lämpligt system. Min åsikt är att medling ska kunna utgöra ett alternativ till den ordinarie processen. Men för det krävs dels lagreglerade riktlinjer för verksamheten annars skulle medlingen verka utan stöd i lagen. Jag menar också att det krävs att rättsäkerhetsgarantierna i art 6 Europakonventionen är möjliga att avsäga sig. Europadomstolen har öppnat upp för det och om en gärningsman väljer att

6.5 EU och principen om ömsesidigt erkännande

Som tidigare presenterat är den övergripande principen för straffrättsligt samarbete inom EU den om ömsesidigt erkännande. Sverige förhåller sig

positiv inför att titta över olika länders regler för alternativa påföljder såsom medling för att i framtiden tillsammans kunna utarbeta gemensamma riktlinjer inom unionen. Ån har inget ytterligare gemensamt dokument upprättats så rambeslutet från år 2001 är vad vi har som ledning hittills.

En fråga man kan ställa sig det är om Sverige är beredd att acceptera andra länders rättliga förfaranden genom alternativa påföljder. Om jag jämför Nordirland med Sverige är min aning att Nordirland torde ha svårare att acceptera vårt förfarande då det inte alls följer ett så tydligt regelverk som de har.

Eftersom straff- och processrättens område länge varit en nationell angelägenhet är det viktigt att processerna mellan länderna går långsamt. I rambeslutet anges några övergripande syften utifrån vilka medlemsländerna ska arbeta med medling. Sverige tycks vara inom ramen för dessa och problemet som jag ser det är återigen att medling tillämpas för sällan och att svenska rättsväsendet inte i tillräcklig grad uppmuntrar till medling.

6.6 Slutord

Sammanfattningsvis kan sägas att det svenska medlingsförfarandet borde förändras så att medling blir mer attraktivt för unga förövare. Men samtidigt måste lagstiftaren utgå ifrån de rättssäkerhetsgarantier som art 6 i Europakonventionen ställer upp eftersom medling inryms under dess tillämplighet. Jag har i min framställning belyst några av de svårigheter lagstiftaren skulle kunna stöta på. Men då jag anser att Nordirlands system har kommit långt så är min förhoppning att det går att skapa ett medlingsförfarande som faktiskt utgör ett alternativ till den ordinarie processen istället för ett komplement med ibland liten verkan.

Lagstiftaren har i uppgift att skapa ett rättssäkert samhälle för enskilda och då krävs det att myndighetsutövning sker utifrån rättsregler som styr deras verksamhet.

Bilaga A

Europakonventionen art 6, engelsk lydelse:

1. In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgement shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interest of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice.

2. Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law.

3. Everyone charged with a criminal offence has the following minimum rights:

a) to be informed promptly, in a language which he understands and in detail, of the nature and cause of the accusation against him;

b) to have a adequate time and facilities for the preparation of his defence;

c) to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing or, if he has not sufficient means to pay for legal assistance, to be given it free when the interests of justice so require;

d) to examine or have examined witnesses against him and to obtain the attendance and examination of witnesses on behalf under the same conditions as witnesses against him;

*e) to have the free assistance to an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court.*¹⁵⁶

¹⁵⁶ http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf, 2012-05-08, s 9 F

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Lag (2002:445) om medling med anledning av brott

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Lagen (1994:1219) om införlivandet av Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Regeringsformen

Proposition 2001/02:126

Prop 2005/06:165 s 102

SOU 1993:35

Internationella dokument

2001/220/RIF: Rådets rambeslut av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden.

Beslut E/2002/INF/2/Add.2, Resolutions and decisions adopted by the Economic and Social Council at its substantive session of 2002 (1-26 July 2002) Res. 2002/12
programmes in criminal matters

Basic principles on the use of

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Europeiska unionens officiella tidning nr C 115 , 04/05/2010 s. 0001 – 0038

Fördraget om Europeiska unionen

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

KOM(2004)334, Grönbok om tillnärmning, ömsesidigt erkännande och verkställighet av straffrättsliga påföljder i Europeiska unionen

Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, 15 September 1999.

Brå-rapporter

Brå-rapport 2000:8, Medling vid brott - Slutrapport från en försöksverksamhet, 2000

”Medling i går i dag och i morgon” – En kort skrift om medling, 2008

Medling vid brott – Handbok, 2007

Medling vid brott - En sammanfattning av Brå:s femåriga regeringsuppdrag, 2008

Böcker

Asp, Petter, EU & straffrätten: studier rörande den europeiska integrationens betydelse för den svenska straffrätten, Iustus, Uppsala, 2002

Bernitz, Ulf & Kjellgren, Anders, Europarättens grunder, 4., [omarb. och uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010

Borgeke, Martin, Att bestämma påföljd för brott, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2008

Braithwaite, John, Restorative justice & responsive regulation, Oxford University Press, New York, 2002

Danelius, Hans, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 3., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007

Marklund, Linda, Ett brott - två processer: medling vid brott och unga lagöverträdare i straffprocessen, Uppsala universitetstryckeri, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2011, Uppsala, 2011

Mitsilegas, Valsamis, EU criminal law, Hart, Oxford, 2009

Nilsson, Mattias & Lundberg, Jenny, Europarätten: en introduktion till EU-rätten och Europakonventionen, 4., [uppdaterade] uppl., Jure, Stockholm, 2010

O'Mahony David, Campbell, Catorina International Handbook of Juvenile Justice, Chapter: Mainstreaming Restorative Justice for Youth Offenders through Youth Conferencing: The Experience of Northern Ireland, part 1, 2008, pages 93-115

Peczenik, Aleksander, Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995

Sandgren, Claes, Vad är rättsvetenskap?, Jure, Stockholm, 2009

Zehr, Howard, The little book of restorative justice, Good Books, Intercourse, Pa., 2002

Artiklar

Medling i brottmål som en del av det svenska straffrättssystemet, A
Karlgren och H Örnemark-Hansén, Nordisk tidsskrift för
Kriminalvidenskab, nr 2, 2009

Restoring Justice Through Community Policing: The Northern Ireland Case,
Margaret E. Martin, Criminal Justice Policy Review, vol 17 no 3, sept 2006

Rättssäkerhetsbegreppet och Europakonventionen, Av Carl Henrik
Ehrenkrona, SvJt 2007 s 38-49

Elektroniska källor

<http://www.nio.gov.uk/index/about-the-nio.htm>

2012-04-25

http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_justice_system/youth_diversion_scheme/

2012-04-25

http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/about_us/

2012-04-25

http://www.nio.gov.uk/justice_ni_act_2002_explanatory_notes.pdf

2012-05-10

http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_justice_system/

2012-05-10

http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/youth_conference_service/about_us/progress/

2012-04.25

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/26/part/4>

2012-04-20

http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/CONVENTION_ENG_WEB.pdf

2012-05-08

http://www.youthjusticeagencyni.gov.uk/document_uploads/Youth_Conferencing_-_Interim_Evaluation_-_Jan05.pdf

2012-05-11

<http://www.nio.gov.uk/index/faq/niofaq.htm>

2012-05-14

Meddelande från kommissionen till rådet och Europaparlamentet om

ömsesidigt erkännande av slutgiltiga
495 slutlig - Ej offentliggjort i Europeiska gemenskapernas officiella
tidning]. Hämtad från

http://europa.eu/legislation_summaries/other/133131_sv.htm

2012-05-01

avgöranden i brottmåls

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Case of T. v. The United Kingdom (Application no. [24724/94](#))
Judgment Strasbourg, 16 December 1999

Case of V. v. The United Kingdom (*Application no. [24888/94](#)*)
Judgment Strasbourg, 16 December 1999

Österrike mot Italien, Yearbook of the European Convention on Human Rights 4, s 112, 6. s 740

EU-domstolen

Brottmål mot Emil Eredics, Mária Vassné Sápi (C-205/09)
Domstolens dom (andra avdelningen) av den 21 oktober 2010. (begäran om förhandsavgörande från Szombathelyi Városi Bíróság)

Brottmål mot Magatte Gueye (C-483/09) och Valentín Salmerón Sánchez (C-1/10)
Domstolens dom (fjärde avdelningen) den 15 september 2011. (begäran om förhandsavgörande från Audiencia provincial de Tarragona)

Högsta domstolen

NJA 2004 s 757